

BROJ 354 - 355 / JUL - AVGUST 2024.

mat

MAKROEKONOMSKE ANALIZE I TRENDОВИ

MACROECONOMIC ANALYSES AND TRENDS

PRIVREDNA
KOMORA
SRBIJE

ЕКОНОМСКИ ИНСТИТУТ
ECONOMICS INSTITUTE
1947

ISSN 2812-8257 (Online)

Jul-Avgust 2024.

MAT
Broj 354/355

MAKROEKONOMSKE ANALIZE I TRENDOVI
MACROECONOMIC ANALYSIS AND TRENDS

Aktuelnosti:

Efekti pokretanja proizvodnje novog Fijata Grande Panda
Primena Sporazuma o slobodnoj trgovini između Srbije i Kine

Izdavači
EKONOMSKI INSTITUT, BEOGRAD
PRIVREDNA KOMORA SRBIJE

Urednik
IVAN NIKOLIĆ

Autori
GORDANA VUKOTIĆ–COTIČ • VESNA SIMONOVIĆ
• MILAN KOVAČ • IVAN NIKOLIĆ
• KATARINA STANČIĆ • PETAR KOROVIĆ • VESNA PANTELIĆ • DUŠKO BUMBIĆ

SADRŽAJ:

PRIVREDA U FOKUSU

Ocena privredne aktivnosti.....

Prognoze.....

KONJUNKTURNI BAROMETAR.....

AKTUELNOSTI U EKONOMSKOJ POLITICI

ANALIZE

Vesna Pantelić

OD VISOKE NEZAPOSLENOSTI DO NEDOSTATKA RADNE SNAGE.....

Duško Bumbić

ANALIZA KRETANJA MEĐUNARODNE INVESTICIONE POZICIJE I SPOLJNOG DUGA REPUBLIKE SRBIJE U PRVOM KVARTALU 2024. GODINE

OCENA PRIVREDNE AKTIVNOSTI

Prema do sada raspoloživim visokofrekventnim indikatorima, procenjujemo da je realni BDP Republike Srbije u prvih pet meseci 2024. međugodišnje uvećan za 4,3%. Tokom aprila i maja je zadržana relativno snažna privredna dinamika uprkos nepovoljnom efektu kalendara. Naime, maj je imao tri radna dana manje u odnosu na prethodni mesec i četiri praznična dana što je najveći broj neradnih praznika u nekom mesecu ove godine, premda se Vaskrs nadovezao na Praznik rada, a prvi radni dan bio je utorak 7. maj. Istovremeno, maj 2024. je imao i tri radna dana manje u odnosu na isti mesec prethodne godine. Zato ne iznenađuje međugodišnji pad industrijske proizvodnje od 1,1%, pad robnog izvoza od 3,3% i kontrakcija ukupne spoljnotrgovinske razmene. Međutim, industrija se tekuće posmatrano, nakon eliminisanja pomenute sezonske komponente, i dalje dobro drži, a i ostali proizvodni sektori, osim energetike, beleže međugodišnji realni rast dodate vrednosti. Za prvih pet meseci fiskalni rezultat bio je za 26,7 milijardi dinara bolji nego u istom periodu prethodne godine. Zabeležen je i zamašan međugodišnji rast zarada i rast prometa u trgovini na malo. U maju je međugodišnja inflacija, shodno ranijim očekivanjima, usporila na 4,5%, te je rast inflacije vraćen u granice cilja od $3\% \pm 1,5pp$. NBS je bez oklevanja, uzimajući u obzir dalje smanjivanje inflatornih pritisaka, započela relaksaciju monetarnih uslova – referentna kamatna stopa je smanjena za 25 baznih poena, na nivo od 6,25%, smanjena je i stopa na depozitne (na 5,0%) i kreditne olakšice (na 7,5%).

1. Dinamika industrijske proizvodnje

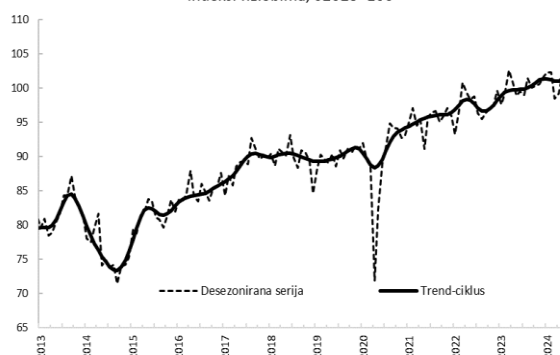
Industrijska proizvodnja je u prvih pet meseci ove godine uvećana za 2,0% u odnosu na isti period prošle godine. U samom maju zabeležen je međugodišnji pad proizvodnje od 1,1%. Posmatrano po sektorima, rast je ostvaren samo u Rudarstvu (28,9%), dok je u Prerađivačkoj industriji i Snabdevanju električnom energijom,

gasom, parom i klimatizaciji proizvodnja bila za -2,0% i 9,1%, respektivno niža nego u maju 2023. godine. Rezultat koji, na prvi pogled, ukazuje na međugodišnje usporavanje proizvodnje. Ipak, takav zaključak bi bio brzoplet i neopravdan. Presudan doprinos ovakvom rezultatu imao je kalendar. Maj mesec je imao tri radna dana manje u odnosu na prethodni mesec i četiri praznična dana. To je najveći broj neradnih praznika u nekom mesecu ove godine, premda se Vaskrs nadovezao na Praznik rada, a prvi radni dan bio je utorak 7. maj. U isto vreme, maj 2024. je imao i tri radna dana manje u odnosu na isti mesec prethodne godine.

Maj 2023.							Maj 2024.						
Po	Ut	Sr	Če	Pe	Su	Ne	Po	Ut	Sr	Če	Pe	Su	Ne
1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5		
8	9	10	11	12	13	14	6	7	8	9	10	11	12
15	16	17	18	19	20	21	13	14	15	16	17	18	19
22	23	24	25	26	27	28	20	21	22	23	24	25	26
29	30	31					27	28	29	30	31		

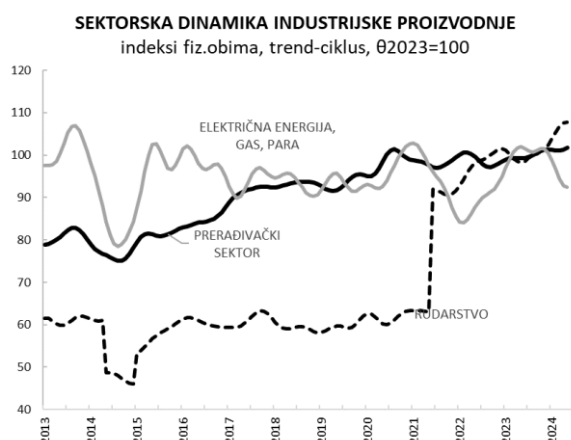
Industrija se tekuće posmatrano, nakon eliminisanja pomenute sezonske komponente, i dalje dobro drži. U poređenju sa prethodnim mesecom (april 2024.), zabeležen je rast proizvodnje u svim sektorima: u ukupnoj industriji 2,8%, Prerađivačkoj industriji 2,1%, Rudarstvu 6,3% i Snabdevanju električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija 2,6%.

INDUSTRIJSKA PROIZVODNJA - UKUPNO
indeksi fiz.obima, $\theta_{2023}=100$

Proizvodnja sektora Snabdevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija, koji u ukupnoj industrijskoj proizvodnji učestvuje sa 15,9%, u prvih pet meseci ove godine bila je za 4,3

niža nego u istome periodu lane. Izolovano posmatrano, redukcija proizvodnje električne energije iznosi 5,6% (u čemu je pad proizvodnje hidroelektrične energije oko 12%). Početkom ove godine su izostali hidrološki uslovi neophodni za ekstremnu proizvodnju hidroelektrične energije koji su postojali lane. U tom smislu, da nismo imali iznadprosečnu proizvodnju od gotovo 800 GWh hidroenergije u periodu januar-maj 2023 (koju smo pritom i izvezli), ukupna proizvodnja EPS-a bi se i u prvih pet meseci kretala oko dugoročnog proseka, pa se ne bi ni u ukupnoj statistici video ovakav negativan uticaj energetike.

Pre nešto detaljnijeg osvrta na performanse pojedinačnih oblasti prerađivačkog sektora treba napomenuti da je nakon dvomesečnog zastoja zbog planskog remonta i investicionih radova na većini procesnih postrojenja u Rafineriji nafte Pančevo u maju živnula Proizvodnja koksa i derivata nafte. Istina, tu još nije dostignut prošlogodišnji nivo proizvodnje (u maju je međugodišnji pad iznosio 3,6%). Možemo samo špekulisati da je ovakav rezultat takođe posledica pomenutog „kalendarskog akcidenta“.

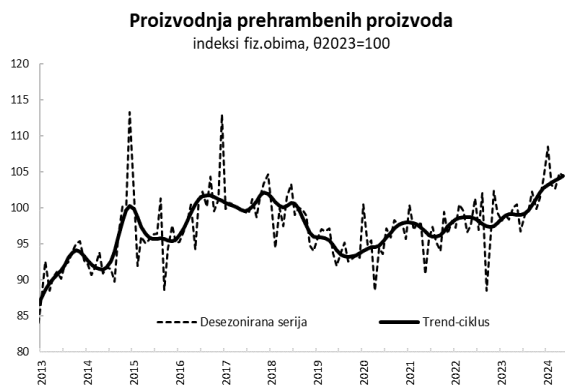
Glavne poluge međugodišnjeg rasta Prerađivačkog sektora u prvih pet meseci ove godine bile su oblasti: Proizvodnja osnovnih metala (rast od 50,0%; doprinos +1,62pp), Proizvodnja prehrambenih proizvoda (rast od 6,5%; doprinos +1,21pp), Proizvodnja računara, elektronskih i optičkih proizvoda (rast od 96,5%; doprinos +1,06pp), te Proizvodnja metalnih proizvoda, osim mašina (rast od 11,8%; doprinos +0,87pp).

Bitno je istaći da je dugoročni trend proizvodnje sve četiri pomenute oblasti “usidren” znatno iznad prošlogodišnjeg proseka. U tome je najviše odmakla Proizvodnja računara, elektronskih i optičkih proizvoda, gde je tekući nivo proizvodnje

Indeksi industrijske proizvodnje, maj 2024.

	$\theta_{2023}=100$			V 2024	I-V 2024
	IV	V	I-V	V 2023	I-V 2023
Prerađivačka industrija, ukupno	102,4	101,9	98,6	98,0	102,7
Proizvodnja prehrambenih proizvoda	106,7	99,6	99,7	100,7	106,4
Proizvodnja pića	111,6	104,0	92,1	91,4	97,8
Proizvodnja duvanskih proizvoda	97,5	93,3	94,2	89,3	100,7
Proizvodnja tekstila	101,8	87,9	98,2	74,4	96,3
Proizvodnja odevnih predmeta	105,7	90,7	97,0	80,1	94,0
Proizvodnja kože i predmeta od kože	109,1	99,8	104,3	96,8	105,5
Prerada drveta i proizvodi od drveta,... osim nameštaja	106,6	106,0	92,5	94,3	93,5
Proizvodnja papira i proizvoda od papira	118,5	111,5	110,7	107,4	111,6
Štampanje i umnožavanje audio i video zapisa	102,9	85,7	99,7	89,6	106,3
Proizvodnja koksa i derivata nafte	21,5	96,1	64,1	96,4	66,8
Proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda	91,1	103,0	100,4	94,0	102,4
Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i preparata	98,5	88,3	93,4	89,4	98,6
Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	109,3	99,0	102,3	92,6	100,1
Proizvodnja proizvoda od ostalih nemetalnih minerala	112,4	106,1	91,6	98,5	104,2
Proizvodnja osnovnih metala	139,9	127,8	125,6	102,9	149,9
Proizvodnja metalnih proizvoda, osim mašina i uređaja	124,1	116,7	107,3	111,4	111,8
Proizvodnja računara, elektronskih i optičkih proizvoda	180,2	197,5	154,2	209,7	196,4
Proizvodnja električne opreme	111,8	99,6	106,9	99,4	111,8
Proizvodnja mašina i opreme na drugom mestu nepomenute	100,2	100,9	93,6	95,9	87,1
Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	116,2	93,7	107,5	90,0	105,8
Proizvodnja ostalih saobraćajnih sredstava	72,8	53,0	100,6	66,3	105,8
Proizvodnja nameštaja	101,2	90,2	94,2	88,9	99,2
Ostale prerađivačke delatnosti	113,7	89,9	99,5	80,9	95,0

gotovo dvostruko veći u odnosu na prosek proizvodnje iz 2023. godine.

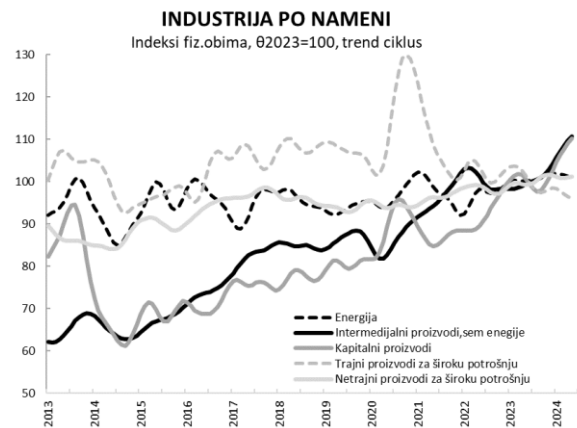

U odnosu na prethodne godine neobično stabilan rast trenda proizvodnje od sredine prehodne godine prisutan je i u Proizvodnji prehrambenih proizvoda. U okviru nje, tokom prvih pet meseci ove godine dvocifreni međugodišnji rast proizvodnje evidentiran je u grani Prerada i konzervisanje voća i povrća (23,5%) i grani Mlečni proizvodi (10,2%). Maj mesec je doneo nešto lošiji rezultat. Od osam grana prehrambene industrije, u maju 2024. su samo četiri grane ostvarile rast proizvodnje, međugodišnje posmatrano, dok su preostale četiri imale kontrakciju. Najveći uticaj na rast cele oblasti imale su opet grane: Proizvodnja mlečnih proizvoda (rast od 8,8%, u najvećoj meri iniciran sezonskom proizvodnjom sladoleda) i Prerada i konzervisanje voća i povrća (rast od 11,9%), gde je i u aprilu zabeležen visok rast (47,2%) i to ponovo u Proizvodnji i pakovanju smrznutih malina.

Tokom prvih pet meseci ove godine proizvodnju Prerađivačkog sektora su najviše usporavale: Proizvodnja koksa i derivata nafte (pad od 33,3%; negativan doprinos -3,19pp), Proizvodnja mašina

i opreme na drugom mestu nepomenute (pad od 12,9%; negativan doprinos -0,64pp), Proizvodnja odevnih predmeta (pad od 6,1%; negativan doprinos -0,17pp), Proizvodnja pića (pad od 2,2%; negativan doprinos -0,11pp) i Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i preparata (pad od 1,3%; negativan doprinos -0,08pp).

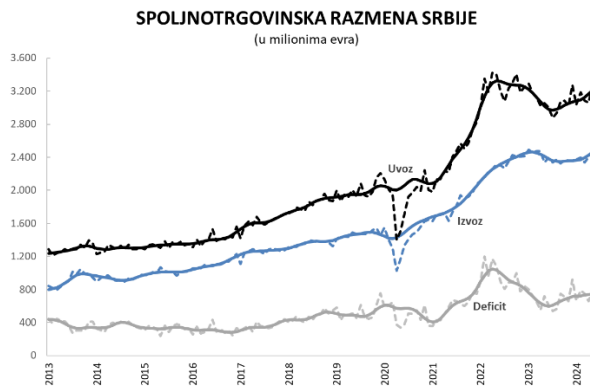
Kretanje trenda ukupne industrije, po namenskim grupama, u maju 2024. međugodišnje posmatrano pokazuje da je došlo do rasta u proizvodnji Intermedijarnih proizvoda, osim energije (za 12%), Kapitalnih proizvoda (za 8,3%) i Netrajnih proizvoda za široku potrošnju (za 2,4%), dok je pad zabeležen u proizvodnji: Energije (za 10,8%) i Trajnih proizvoda za široku potrošnju (za 6,9%). Stabilna uzlazna linija dugoročnog trenda je uočljiva kod proizvodnje Kapitalnih i Intermedijarnih proizvoda, osim energije, dok vrednosti trenda proizvodnje Trajnih i Netrajnih proizvoda za široku potrošnju stagniraju oko prošlogodišnjeg proseka.

2. Spoljnotrgovinska razmena

U maju je, za razliku od aprila, zabeležena kontrakcija spoljnotrgovinske razmene. Njena vrednost je na godišnjem nivou smanjena za 61,9 miliona evra odnosno za 1,1%. U tom okviru, robni izvoz je iznosio 2.364 miliona evra (za 3,3% manje), robni uvoz 3.223 miliona evra (za 0,6% više), a deficit u robnoj razmeni 859 miliona evra (za 13,3% više).

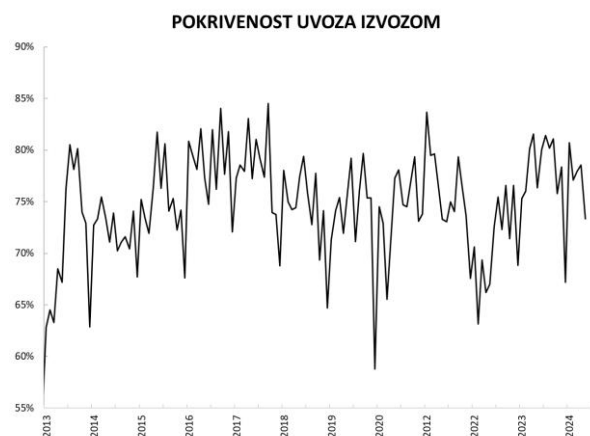
Kumulativno posmatrano u periodu januar-maj 2024. vrednost spoljnotrgovinske razmene

iznosila je 27.861 miliona evra, što je za 0,9% više u odnosu na isti period prethodne godine. Istovremeno, vrednost izvoza iznosila je 12.159 miliona evra (za 0,6% više), vrednost uvoza 15.702 miliona evra (za 1,2% više), što je impliciralo robni deficit od 3.543 miliona evra (za 3,3% više u odnosu na isti period 2023. godine).

Ukoliko robnu razmenu analiziramo kretanjem trend-ciklusa možemo uočiti da nakon šestomesečne stagnacije od januara ove godine vrednost robnog izvoza lagano raste. Ipak, ovo uvećanje je znatno sporije od rasta uvoza što se odražava na uvećanje deficita. Vrednost priraštaja trenda deficita u robnoj razmeni u prethodnih godinu dana iznosi oko desetak miliona evra prosečno mesečno.

U prvih pet meseci 2024. približno četiri petine robnog uvoza pokriveno je izvozom (77,5%). Godinu dana ranije ova vrednost je iznosila 77,9%.

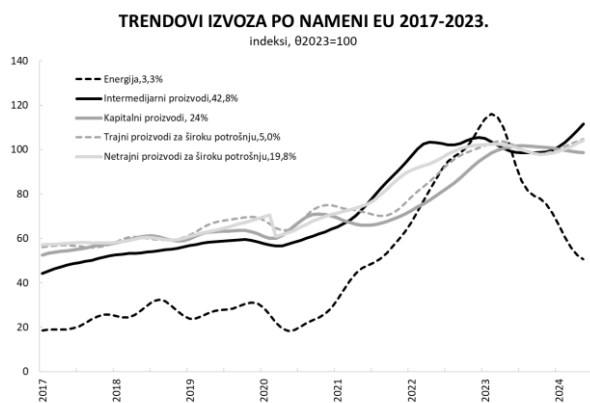
Sektor Prerađivačke industrije, koji od svih sektora klasifikacije delatnosti ima najveće učešće u ukupnom robnom izvozu (87,4%), ostvario je kumulativni rast izvoza od 4% u periodu januar–maj 2024. u odnosu na isti period 2023. godine i

međugodišnji pad od 5,7% u samom maju 2024. godine. Sledeći po učešću (5,5%) je bio sektor Rudarstvo, koji je ostvario kumulativni pad od 2,1%.

Celokupan prirast izvoza Prerađivačke industrije u ovoj godini potiče od izvoza kompanija koje pripadaju oblasti Proizvodnja osnovnih metala (tačnije 101,7%; njihov izvoz za 6,8 miliona evra premašuje vrednost ukupnog izvoza Prerađivačkog sektora). Najveća izvozna tržišta ove oblasti su Kina i Turska (učestvuju sa 16,1% i 11,1%, respektivno). Pritom, grupa *Proizvodnja bakra* sa učešćem od 56,6% i rastom od 344,6% u odnosu na januar–maj 2023. godine prednjači u izvozu ove oblasti.

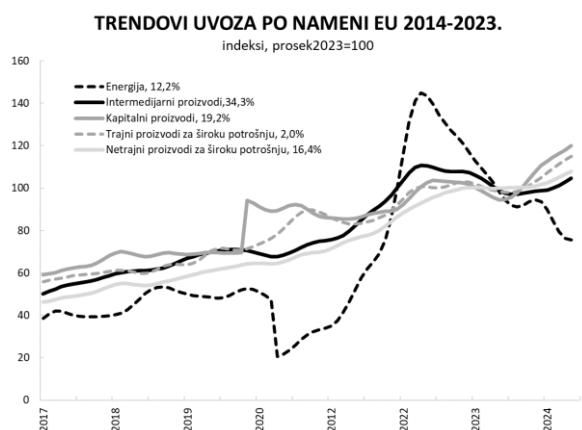
U prvih pet meseci ove godine još tri oblasti Prerađivačke industrije beleže izvoz vredniji od jedne milijarde evra. To su: (a) *Proizvodnja električne opreme* (vrednost izvoza od 1.316 miliona evra, pri čemu se više od trećine izvoza ove oblast (35,6%) plasira je na tržište Nemačke; ključna grupa klasifikacije delatnosti unutar ove oblasti je *Proizvodnja elektromotornih generatora i transformatora*); (b) *Proizvodnja motornih vozila i prikolica* (vrednost izvoza od oko 1.210 miliona evra; i ovde je Nemačka najvažnija izvozna destinacija (35,1%); ključna grupa KD u okviru ove oblasti je Proizvodnja električne opreme za motorna vozila); (c) Proizvodnja prehrambenih proizvoda (vrednost izvoza od 1.109 miliona evra; najveća izvozna tržišta ovde su BiH i Nemačka). Ipak, izvoz ovih oblasti za razliku od *Proizvodnje osnovnih metala* stagnira oko prošlogodišnjih vrednosti. Izvoz *Proizvodnje električne opreme* i *Proizvodnje motornih vozila i prikolica* je neznatno uvećan (za 6,6 miliona evra i 8,8 miliona evra, respektivno posmatrano), dok je vrednost izvoza *Prehrambene industrije* smanjena za 4,7 miliona evra.

U maju je, za razliku od aprila kada je rast robnog izvoza bio široko rasprostranjen po oblastima prerađivačke industrije, usledio preokret – samo je 5 od 23 oblasti Prerađivačkog sektora ostvarilo međugodišnje uvećanje vrednosti robnog izvoza. I u ovom slučaju je najimpresivniji rast izvoza oblasti *Proizvodnja osnovnih metala* (prirast izvoza u odnosu na maj 2023. iznosio je čak 69,4 miliona evra).

Uvoz Prerađivačke industrije je u periodu januar–maj 2024. ostvario kumulativni rast u 17 od 23 oblasti, koje zajedno čine 55,4% ukupnog uvoza.

Oblasti koje imaju najveću vrednost uvoza u sektoru Prerađivačke industrije, odnosno najveće učešće, beleže sledeća kretanja (prema opadajućem učešću u ukupnom uvozu): *Proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda; Proizvodnja nepomenutih mašina i opreme; Proizvodnja električne opreme; Proizvodnja osnovnih metala; Proizvodnja prehrambenih proizvoda; i Proizvodnja motornih vozila i prikolica.*

Posmatrano prema namenskim grupama, najveći uticaj (2,4pp) na kretanje ukupnog izvoza u periodu januar–maj 2024. godine imao je izvoz *Intermedijarnih proizvoda* (učešće od 43,7%, rast od 5,9%) i *Neklasifikovano po nameni EU* (učešće od 5%, rast od 36,8% i doprinos od 1,4pp).

S druge strane, najveći uticaj (doprinos od 3,6pp) na kretanje ukupnog uvoza u periodu januar–maj 2024. godine imao je uvoz *Kapitalnih proizvoda* (učešće od 20,2%, rast od 21,3%) i *Netrajnih*

proizvoda za široku potrošnju (učešće od 16,1%, rast od 6,5% i doprinos od 1,0pp).

Spoljnotrgovinska robna razmena je najveća sa zemljama sa kojima Srbija ima potpisane sporazume o slobodnoj trgovini. Zemlje članice EU čine 60,3% ukupne razmene. Posmatrano pojedinačno po zemljama, Nemačka je dodatno ojačala svoju leadersku poziciju po značajnosti robne razmene sa Srbijom - njen udeo u ukupnoj razmeni u periodu januar-maj 2024. je uvećan na 14,2% (lane u istom periodu je iznosio 13,6%), dok je udeo u robnom izvozu izneo 15,1% (lane 14,7%).

Ali, ukupna vrednost razmene je tokom ovog perioda relativno posmatrano još značajnije povećana sa Kinom (za 1,9pp) i Turskom (za 0,8pp). Pri tome, u prvih pet meseci ove godine značajno je uvećan i plasman srpskih proizvoda na tim tržištima. **Izvoz robe iz Srbije u Kinu povećan je za 79,6% ili 335,4 miliona evra, a izvoz u Tursku za 68,1% ili 148,2 miliona evra. Napominjemo da je u periodu januar-maj pokrivenost robnog uvoza izvozom lane u razmeni sa Kinom iznosila 23,5%, a ove godine je već 37,6%.**

Kada bi se ovaj trend rasta izvoza zadržao do kraja godine Srbija bi godinu završila sa većom pokrivenošću uvoza izvozom u razmeni sa Kinom od Evropske unije (naime, lane je EU izvezla u Kinu robu u vrednosti od 224 milijarde evra, uvezla za oko 515 miliona evra, tako da je pokrivenost uvoza izvozom iznosila 43%).

Srbija je ove godine na tržištu Kine i Turske pronašla alternativu za prigušenu tražnju iz EU. Da se to nije desilo, u prvih pet meseci ne bismo imali rast robnog izvoza od 0,6%, već pad od 3,6% (robni izvoz bio bi niži za oko pola milijarde evra).

3. Platni bilans Republike Srbije

Deficit tekućeg računa u periodu januar–april 2024. godine iznosio je 499,1 milion evra (za 419,0 miliona evra ili za 523,2% više u odnosu na isti period prethodne godine, kada je zabeležen deficit u iznosu od 80,1 milion evra). Deficit tekućeg računa je, pre svega, rezultat manjih neto prihoda države registrovanih na računu sekundarnog dohotka (za 229,2 miliona evra ili za 108,7% manje), manjeg suficita u međunarodnoj trgovini uslugama (za 145,2 miliona evra ili za 13,4% manje), kao i većeg neto odliva kamata po osnovu ostalih investicija (za 104,6 miliona evra ili za 72,8% više).

Račun robe i usluga

Posmatrano u odnosu na period januar–april 2023. godine, **deficit spolnotrgovinske robne razmene** povećan je za 16,1 milion evra ili za 0,7%, na 2.200,5 miliona evra, pri čemu je izvoz robe zabeležio nešto veću stopu rasta (1,3%) od uvoza robe (1,2%). **Suficit po osnovu međunarodne trgovine uslugama** iznosio je 938,2 miliona evra (za 145,2 miliona evra ili za 13,4% manje). Na pozitivan saldo po osnovu trgovine uslugama najviše je uticao porast izvoza usluga telekomunikacija, kompjuterskih i informacijskih usluga (za 212,2 miliona evra ili za 20,0% više).

Račun primarnog dohotka

Deficit primarnog dohotka (primarni dohodak obuhvata naknade zaposlenima i dohodak od investicija (direktnih, portfolio i ostalih investicija), kao i dohodak od deviznih rezervi) u periodu januar–april 2024. godine iznosio je 924,1 milion evra (za 26,6 miliona evra ili za 3,0% više). Veći deficit primarnog dohotka je, pre svega, rezultat većeg neto odliva kamata po osnovu ostalih investicija. **Neto odliv** (neto odliv predstavlja razliku između rashoda (odliva) i prihoda (priliva)) **dohotka od direktnih investicija** iznosio je 730,0 miliona evra (za 16,3 miliona evra ili za 2,2% manje), od čega se 319,3 miliona evra (za 39,2 miliona evra ili za 10,9% manje) odnosi na **neto odliv po osnovu dividendi**, 317,0 miliona evra (za 35,0 miliona evra ili za 9,9% manje) na **neto odliv po osnovu reinvestirane dobiti**, a 93,7 miliona evra (za 57,9 miliona evra ili za 161,7% više) na **neto odliv po osnovu kamata**.

Platni bilans Republike Srbije januar-april 2023-2024. (u miliona EUR)

	2023	2024	Indeks
Tekući račun	-80,1	-499,1	623,2
Prihodi	15.870,3	16.515,9	104,1
Rashodi	15.950,3	17.015,1	106,7
Roba i usluge	-1.101,0	-1.262,4	114,7
Izvoz	13.265,6	13.983,5	105,4
Uvoz	14.366,6	15.245,9	106,1
Primarni dohodak	-897,5	-924,1	103,0
Sekundarni dohodak	1.918,4	1.687,3	88,0
Prihodi	2.323,8	2.121,8	91,3
<i>Od čega: Doznake radnika</i>	1.285,2	1.264,7	98,4
Rashodi	405,4	434,5	107,2
Kapitalni račun	-3,3	41,6	-
Neto pozajmljivanje(+)/neto zaduživanje (-) (Saldo tekućeg računa i)	-83,4	-457,6	548,5
Finansijski račun, neto	12,0	314,4	2.627,
Direktne investicije	1.204,5	1.443,7	119,9
Direktne investicije u Srbiju	1.284,8	1.677,2	130,5
Portfolio investicije	1.296,6	-578,6	-
Neto povećanje finansijske aktive	64,8	-381,1	-
Neto povećanje finansijskih obaveza	1.231,9	-197,4	-
Vlasničke hartije od vrednosti i hartije od vrednosti investicionih	10,3	-2,4	-
Dužničke hartije od vrednosti	1.201,4	-199,6	-
u tome: Država	1.201,4	-199,6	-
Ostale investicije	-404,2	-809,0	200,1
Gotov novac i depoziti	-96,1	-1.022,6	1.064,5
Kredit	10,9	399,5	3.651,7
Neto povećanje finansijske aktive (naši plasmani)	19,2	77,0	401,6
Neto povećanje finansijskih obaveza (korišćenje)	-8,2	322,5	-
Trgovinski krediti i avansi	-319,1	-185,9	58,3
Devizne rezerve	-2.084,9	258,3	-
Neto greške i propusti	69,4	133,0	191,5

Napomena: Da bi se pratile tekuće promene u eksternoj likvidnosti (za buduće promene ima dovoljno pokazatelja i bez uvođenja aktive i pasive u tekući bilans), ovde je dat prikaz finansijskog računa sa pozicijama iz modela BPM6, ali sa prikazom priliva i odliva (a ne aktive i pasive) po tim pozicijama, kao u sistemu BPM5.

Čisti rashodi (odlivi) po osnovu dohotka od direktnih investicija iznosili su 810,9 miliona evra (za 10,6 miliona evra ili za 1,3% manje), od čega se 389,4 miliona evra (za 7,9 miliona evra ili za 2,0% manje) odnosi na **odlive po osnovu dividendi**, 325,0 miliona evra (za 61,8 miliona evra ili za 16,0% manje) na **odlive po osnovu reinvestirane dobiti** (rashodi po osnovu reinvestirane dobiti se tretiraju kao odlivi zato što ona uvek stoji na raspolaganju vlasniku i može u svakom trenutku da se iznese iz zemlje), dok se 96,5 miliona evra (za 59,1 milion evra ili za 157,8% više) odnosi na **odlive po osnovu kamata**.

Neto odliv kamata po osnovu portfolio investicija u periodu januar–april 2024. godine iznosio je 93,5 miliona evra (za 19,1 miliona evra ili za 25,7% više), dok je **neto odliv kamata po osnovu ostalih investicija** iznosio 248,2 miliona evra (za 104,6 miliona evra ili za 72,8% više). U istom periodu, **neto priliv dohotka po osnovu**

deviznih rezervi iznosio je 174,1 milion evra (za 97,6 miliona evra ili za 127,6% više).

Račun sekundarnog dohotka

Suficit na računu sekundarnog dohotka iznosio je 1.687,3 miliona evra (za 231,1 milion evra ili za 12,0% manje). Manji suficit sekundarnog dohotka rezultat je, pre svega, **manjih prihoda države ostvarenih po osnovu tekuće međunarodne saradnje**. Na pozitivan saldo računa sekundarnog dohotka najviše su uticali prilivi privatnog sektora: **neto priliv doznaka radnika iz inostranstva** u iznosu od 1.193,7 miliona evra (za 21,3 miliona evra ili za 1,8% manje), neto priliv po osnovu ostalih ličnih transfera (od kojih su najvažnije penzije iz inostranstva) u iznosu od 299,4 miliona evra (za 30,6 miliona evra ili za 11,4% više), kao i neto priliv po osnovu ostalih tekućih transfera (od kojih su najvažnije naplate po osnovu trgovinske razmene sa Kosovom i Metohijom) u iznosu od 212,5 miliona evra (za 11,2 miliona evra ili za 5,0% manje).

Finansijski račun

Neto priliv po osnovu finansijskih transakcija iznosio je 324,6 miliona evra (za 310,6 miliona evra više u odnosu na period januar–april 2023. godine kada je zabeležen neto priliv u iznosu od 14,0 miliona evra). Ovaj priliv uglavnom potiče od stranih direktnih investicija, neto zaduženja preduzeća po osnovu finansijskih kredita, kao i od smanjenja deviznih rezervi.

Strane direktne investicije

Neto priliv stranih direktnih investicija (SDI), koji predstavlja razliku između priliva po osnovu SDI nerezidenata u Srbiju i odliva po osnovu SDI rezidenata u inostranstvo, u periodu januar–april 2024. godine iznosio je 1.443,7 miliona evra (za 239,3 miliona evra ili za 19,9% više).

Priliv po osnovu SDI nerezidenata u Srbiju u periodu januar–april 2024. godine iznosio je 1.677,2 miliona evra (za 392,4 miliona evra ili za 30,5% više).

U cilju potpunijeg sagledavanja efekata SDI treba imati u vidu da je ukupan **odliv primarnog dohotka po osnovu SDI** iznosio 810,9 miliona evra, od čega se 389,4 miliona evra odnosi na odlive po osnovu dividendi, 96,5 miliona evra na odlive po osnovu kamata, dok je 325,0 miliona

evra odliv po osnovu reinvestirane dobiti koji predstavlja zadržanu dobit preduzeća u stranom vlasništvu, odnosno dobit koja nije isplaćena vlasnicima. Ukoliko se priliv od 1.677,2 miliona evra koji je ostvaren po osnovu SDI nerezidenata u Srbiju umanji za ukupan odliv primarnog dohotka po osnovu rashoda od SDI u iznosu od 810,9 miliona evra (odnosno sredstava koja su „vraćena“ stranim investitorima), **čisti neto priliv po osnovu SDI nerezidenata u Srbiju** iznosio je 866,3 miliona evra (za 403,1 milion evra ili za 87,0% više u odnosu na period januar–april 2023. godine).

U strukturi ukupnog priliva po osnovu SDI nerezidenata u Srbiju koji je iznosio 1.677,2 miliona evra, udeo vlasničkih ulaganja, uključujući i reinvestiranu dobit, povećan je sa 75,3% na 77,5%, dok je udeo međukompanijskog zaduživanja smanjen sa 24,7% na 22,5%. Veće učešće vlasničkih ulaganja u odnosu na međukompanijsko zaduživanje smatra se povoljnim jer kamate koje se plaćaju na međukompanijske kredite predstavljaju trošak i ne podležu oporezivanju, za razliku od dividendi ostvarenih po osnovu vlasničkih ulaganja koje predstavljaju dobit i podležu oporezivanju. Takođe, treba imati u vidu da, za razliku od međukompanijskih kredita, vlasnička ulaganja u pasivi ne ulaze u bruto dug zemlje.

Portfolio investicije

Neto odliv portfolio investicija (Portfolio investicije (PI) obuhvataju ulaganja u vlasničke i dužničke hartije od vrednosti – HoV. U našem slučaju PI se najvećim delom odnose na ulaganja u dužničke HoV sektora države) iznosio je 583,2 miliona evra (u periodu januar–april 2023. godine zabeležen je neto priliv u iznosu od 1.276,4 miliona evra). Ovaj odliv je prvenstveno rezultat ulaganja domaćih poslovnih banaka u inostrane dužničke HoV, kao i razduženja države po osnovu dugoročnih dužničkih HoV.

Ostale investicije

Neto odliv po osnovu ostalih investicija (ostale investicije obuhvataju gotov novac i depozite, finansijske kredite i trgovinske kredite) iznosio je 798,8 miliona evra (za 396,6 miliona evra ili za 98,6% više u odnosu na period januar–april 2023. godine). U okviru ostalih investicija, zabeležen je **neto odliv po osnovu gotovog novca i depozita** u

iznosu od 1.022,6 miliona evra (u periodu januar-april 2023. godine po istom osnovu zabeležen je neto odliv u iznosu od 96,1 miliona evra). Takođe, u periodu januar–april 2024. godine zabeleženo je **povećanje neto kreditnih obaveza (neto povećanje finansijskih obaveza) preduzeća** u iznosu od 581,5 miliona evra, dok je **kod poslovnih banaka** po istom osnovu zabeleženo **razduženje** u iznosu od 255,1 milion evra. U istom periodu, **neto potraživanja preduzeća po osnovu trgovinskih kredita i avansa** (potraživanja po osnovu nenaplaćenog izvoza i plaćenih avansa umanjena za obaveze po osnovu neplaćenog uvoza i primljenih avansa) povećana su za 185,9 miliona evra (u periodu januar–april prethodne godine po istom osnovu je zabeleženo povećanje u iznosu od 319,1 milion evra).

Devizne rezerve

Zabeleženo je **smanjenje deviznih rezervi** (platnobilansne promene deviznih rezervi ne uključuju međuvalutne promene i promene vrednosti cene zlata i HoV) u iznosu od 258,3 miliona evra (u periodu januar–april 2023. godine zabeleženo je povećanje u iznosu od 2.084,9 miliona evra). Od početka 2024. godine Narodna banka Srbije (NBS) je neto kupila 530,0 miliona evra radi održavanja relativne stabilnosti kursa dinara prema evru.

Najvažnije promene u aprilu 2024. godine u odnosu na isti mesec prethodne godine

U aprilu 2024. godine zabeležen je **deficit tekućeg računa** u iznosu od 109,5 miliona evra (u istom mesecu prethodne godine zabeležen je suficit u iznosu od 81,7 miliona evra). Deficit tekućeg računa rezultat je, pre svega, **većeg deficita spoljnotrgovinske robne razmene** (za 196,7 miliona evra ili za 46,1% više). **Suficit u međunarodnoj trgovini uslugama** iznosio je 269,7 miliona evra (za 12,2 miliona evra ili za 4,3% manje). U okviru računa primarnog dohotka zabeležen je **neto odliv dohotka od direktnih investicija** u iznosu od 221,5 miliona evra (za 28,3 miliona evra ili za 11,3% manje), dok je na računu sekundarnog dohotka zabeležen **neto priliv doznaka radnika iz inostranstva** u iznosu od 363,0 miliona evra (za 3,1 milion evra ili za 0,8% više).

Priliv po osnovu SDI nerezidenata u Srbiju u aprilu 2024. godine iznosio je 398,6 miliona evra

(za 34,8 miliona evra ili za 8,0% manje u odnosu na april 2023. godine). **Neto odliv portfolio investicija** iznosio je 158,9 miliona evra (u istom mesecu prethodne godine zabeležen je neto priliv u iznosu od 37,3 miliona evra), što je, pre svega, rezultat razduženja po osnovu dugoročnih dužničkih HoV države, kao i ulaganja domaćih poslovnih banaka u inostrane dužničke HoV. U okviru ostalih investicija, u aprilu 2024. godine zabeležen je **neto odliv po osnovu gotovog novca i depozita** u iznosu od 254,2 miliona evra (u istom mesecu prethodne godine zabeležen je neto odliv u iznosu od 82,4 miliona evra). Takođe, zabeleženo je **smanjenje neto kreditnih obaveza (neto smanjenje finansijskih obaveza) poslovnih banaka** (u iznosu od 56,1 milion evra) i **države** (u iznosu od 34,0 miliona evra), dok je **kod preduzeća** po istom osnovu zabeleženo **zaduženje** u iznosu od 199,0 miliona evra. U istom mesecu, **neto potraživanja preduzeća po osnovu trgovinskih kredita i avansa** (potraživanja po osnovu nenaplaćenog izvoza i plaćenih avansa umanjena za obaveze po osnovu neplaćenog uvoza i primljenih avansa) smanjena su za 22,8 miliona evra.

Takođe, u aprilu je zabeleženo **povećanje deviznih rezervi** u iznosu od 61,2 miliona evra (u istom mesecu prethodne godine zabeleženo je povećanje u iznosu od 221,7 miliona evra). Na povećanje bruto deviznih rezervi u aprilu najviše su uticali prilivi po osnovu intervencija NBS neto kupovinom deviza na domaćem međubankarskom deviznom tržištu.

4. Budžet Republike Srbije

U budžetu Republike Srbije su u periodu od januara do maja ove godine ostvarena primanja u iznosu od 849 418,6 miliona RSD, dok su ukupno izvršeni izdaci budžeta u istom periodu iznosili 857 501,8 miliona RSD. **U periodu od početka godine, u budžetu Republike ostvaren je deficit od 8 083,2 miliona RSD, ali u poređenju sa istim periodom prethodne godine ostvareni fiskalni rezultat je bolji za 26 720,7 miliona RSD.** U ovom periodu, primanja budžeta realno su porasla za 12,3%, dok su izdaci budžeta realno viši za 8,1%. Posmatrano po kategorijama, realnom rastu primanja budžeta doprinele su skoro sve

kategorije primanja, pošto su jedino primanja po osnovu donacija zabeležile negativnu stopu rasta od 76,1%. Najznačajniji doprinos rastu primanja budžeta imala su primanja po osnovu poreza na dodatu vrednost, akciza i neporeskih prihoda, sa stopama realnog rasta od 11,0%, 23,3% i 29,9%, respektivno. U okviru izdataka budžeta negativne stope realnog rasta zabeležene su kod izdataka po osnovu budžetskih kredita, transfera ostalim nivoima vlasti i kapitalnih rashoda (-82,3%, -4,4% i -3,1%, respektivno). Realnom rastu izdataka budžeta najznačajnije je doprinelo kretanje izdataka po osnovu subvencija, transfera organizacijama obaveznog socijalnog osiguranja i rashoda za zaposlene koji su zabeležili stope rasta od 35,4%, 28,5% i 13,9%, respektivno.

Budžet Republike Srbije je u maju 2024. godine zabeležio deficit od 21 428,7 miliona RSD, što je za 22 208,7 miliona RSD bolji rezultat u odnosu na isti mesec prethodne godine. U poređenju sa istim mesecom prethodne godine, primanja budžeta realno su veća za 10,8%. U poređenju sa majem 2023. godine, najznačajniji međugodišnji realni rast zabeležen je kod primanja po osnovu akciza, sa stopom od 46,8%, donacija (112,8%), poreza na dodatu vrednost (2,8%), dok su porez

na dobit pravnih lica i neporeski prihodi ostvarili rastove od 5,2%, odnosno 5,9%, respektivno. U okviru prihoda budžeta do pada je došlo kod carina (-5,7%), ostalih poreskih prihoda (-4,1%) i poreza na dohodak građana (-0,3%). Izdaci budžeta realno su manji za 2,8% i takvom kretanju najviše je doprineo realni pad izdataka za subvencije od 53,1%, kapitalnih rashoda od 29,9% i ostalih tekućih rashoda od 24,8%. U odnosu na isti mesec prethodne godine najznačajnija realna povećanja su zabeležena kod transfera organizacijama obaveznog socijalnog osiguranja (34,8%), rashoda za zaposlene (13,0%), izdataka na ime socijalne zaštite iz budžeta (13,2%) i izdataka na ime budžetskih kredita (207,6%).

Ukupna primanja budžeta u maju 2024. godine iznosila su 180 634,2 miliona RSD, što je za 4 655,0 miliona RSD, odnosno 2,9% manje u odnosu na prethodni mesec. Na takvo kretanje najznačajnije je uticalo kretanje primanja po osnovu poreza na dodatu vrednost, neporeskih prihoda, carina i poreza na dobit pravnih lica, koji su zabeležili negativne stope ralnog rasta od 20,7%, 19,3%, 16,8% i 5,9%, respektivno. Značajne pozitivne stope realnog rasta zabeležene su kod prihoda od akciza (34,8%), poreza na dohodak građana

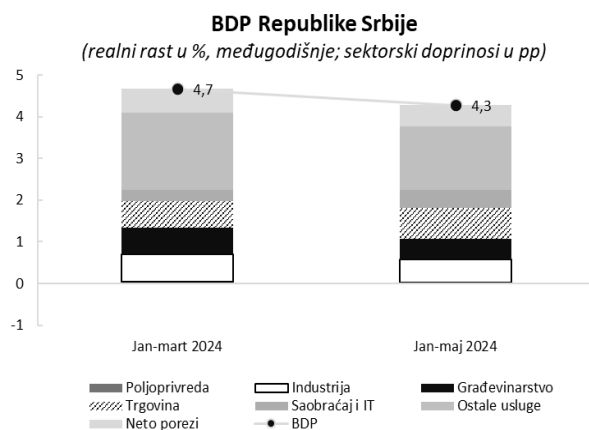
Primanja i izdaci budžeta, maj 2024. godine

	V 2024.	V 2023.	Apsolutni rast	Stopa rasta	
				nominalna	realna
u mil. RSD					
u %					
I PRIMANJA BUDŽETA	849 418,6	718 320,6	131 098,0	18,3	12,3
1. Poreski prihodi	752 468,1	630 068,1	122 400,0	19,4	13,4
Porez na dohodak građana	60 405,2	51 100,0	9 305,2	18,2	12,3
Porez na dobit preduzeća	83 847,5	71 667,1	12 180,4	17	11,1
Porez na dodatu vrednost	388 826,5	332 548,1	56 278,4	16,9	11
Akcize	177 631,4	136 824,5	40 806,9	29,8	23,3
Carine	35 548,6	32 308,1	3 240,5	10	4,5
Ostali poreski prihodi	6 209,0	5 620,4	588,6	10,5	4,9
2. Neporeski prihodi	91 586,0	66 954,8	24 631,2	36,8	29,9
3. Donacije	5 364,4	21 297,7	-15 933,3	-74,8	-76,1
II IZDACI BUDŽETA	857 501,8	753 124,5	104 377,3	13,9	8,1
1. Tekući rashodi	709 644,8	573 497,1	136 147,7	23,7	17,5
Rashodi za zaposlene	195 133,3	162 708,6	32 424,7	19,9	13,9
Rashodi za kupovinu robe i usluga	67 058,0	53 125,8	13 932,2	26,2	19,9
Rashodi po osnovu otplate kamata	93 809,9	76 953,3	16 856,6	21,9	15,8
Subvencije	74 453,3	52 211,9	22 241,4	42,6	35,4
Dotacije međunarodnim organizacijama	6 843,0	6 229,5	613,5	9,8	4,3
Transferi ostalim nivoima vlasti	43 376,4	43 090,7	285,7	0,7	-4,4
Transferi OOSO	128 011,3	94 642,0	33 369,3	35,3	28,5
Socijalna zaštita iz budžeta	73 740,4	63 226,6	10 513,8	16,6	10,8
Ostali tekući rashodi	27 219,3	21 308,8	5 910,5	27,7	21,3
2. Kapitalni rashodi	129 042,0	126 506,1	2 535,9	2	-3,1
3. Budžetski krediti	8 465,3	45 375,6	-36 910,3	-81,3	-82,3
4. Aktivirane garancije	10 349,7	7 745,7	2 604,0	33,6	26,9
REZULTAT	-8 083,2	-34 803,9	26 720,7

(59,5%) i donacija (155,9%). Ukupni izdaci budžeta u maju 2024. godine iznosili su 159 205,5 miliona RSD, što je za 35 855,4 miliona RSD manje u odnosu na april tekuće godine. Realnom padu izdataka budžeta od 18,7% najznačajnije je doprinelo kretanje izdataka po osnovu subvencija, kapitalnih rashoda i rashoda za kupovinu roba i usluga sa ostvarenim stopama realnog rasta od -72,9%, -45,8% i -15,5%, respektivno. Sa druge strane, realni rast izdataka po osnovu rashoda po osnovu otplate kamata, aktiviranih garancija i dotacija međunarodnim organizacijama 21,9%, 264,5%, i 73,6%, respektivno, ublažili su realni pad izdataka budžeta.

5. Procena rasta BDP-a u prvih pet meseci

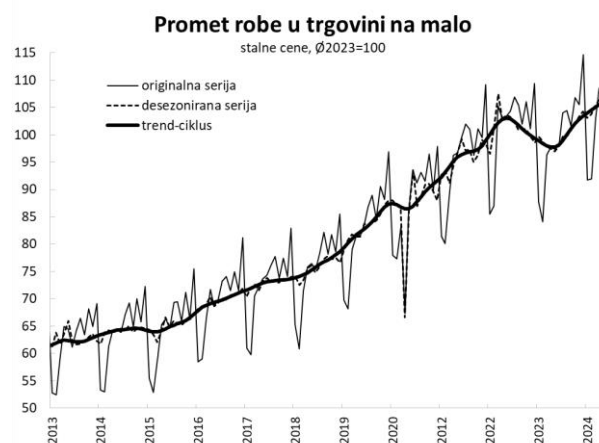
Prema do sada raspoloživim visokofrekventnim indikatorima, procenjujemo da je realni bruto domaći proizvod (BDP) Republike Srbije u prvih pet meseci 2024. međugodišnje uvećan za oko 4,3%. I tokom aprila i maja je zadržana relativno snažna privredna dinamika koja odgovara projektovanoj stopi realnog rasta BDP-a između 3-3,5%, na nivou cele godine.

Posmatrano sa proizvodne strane ključni izvori rasta u prvih pet meseca bili su: Trgovina, Industrija i Građevinarstvo. Slede Saobraćaj i telekomunikacije i Ostale usluge. Ukupno uzevši, svi proizvodni sektori, osim energetike, su tokom ovog perioda zabeležili međugodišnji realni rast dodate vrednosti.

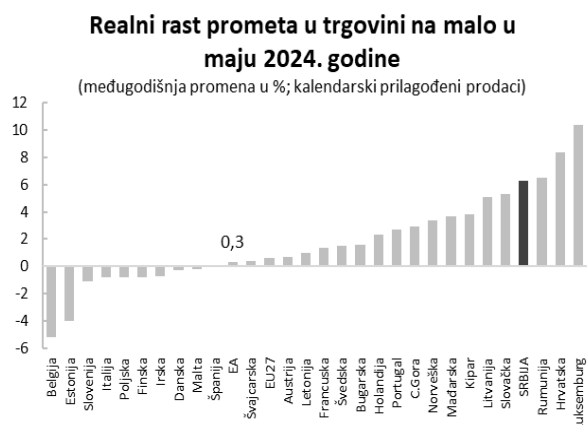
6. Promet robe u trgovini na malo

Vrednost prometa robe u trgovini na malo u maju 2024. bila je za 11,42% nominalno veća nego u istom mesecu prethodne godine; u stalnim cenama povećanje iznosi 6,6%. Tokom prvih pet meseci 2024. realni promet u trgovini je uvećan za 7,7%, međugodišnje posmatrano.

Ako se dinamika trgovinskog prometa tekuće prati putem realnih desezoniranih podataka i trend-ciklusa, videće se da od sredine prošle godine promet raste. Sa usporavanjem inflacije međugodišnji rast realnog prometa se tokom prethodnih sedam meseci vratio u pozitivnu zonu. Pri tome je nivo dugoročnog trenda u maju 2024. dostigao najvišu vrednosti od kada se na ovaj način meri.

Uprkos nešto nižoj inflaciji veliki broj evropskih zemalja i dalje beleži znatno oštrije obrušavanje standarda građana mereno realnim prometom u trgovini.

Ako se promet u trgovini na malo u Srbiji posmatra po osnovnim agregatima Klasifikacije delatnosti, u maju 2024. u odnosu na isti mesec prethodne godine, osim Trgovine na malo motornim gorivima koja je u stagnaciji, druge dve grupe proizvoda beleže značajan realni rast: Hrana, pića i duvan (+8,2%), i Neprehrambeni proizvodi, osim motornih goriva (+8,4%).

7. Dinamika zarada

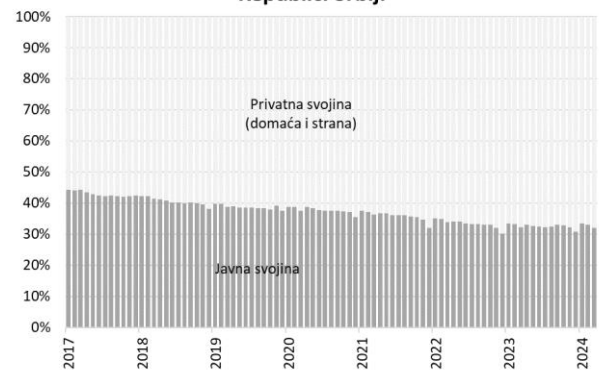
Prosečna zarada (bruto) obračunata za april 2024. godine iznosila je 133.356 dinara, dok je prosečna zarada bez poreza i doprinosa (neto) iznosila 96.614 dinara.

U poređenju sa istim mesecom prethodne godine, prosečna neto zarada za april 2024. godine nominalno je veća za 15,3%, a realno za 9,8%. Usporavanje inflacije daje pozitivne efekte na međugodišnji obračun realne zarade, dok visok nominalni rast zarada potiče od primanja zaposlenih van javnog sektora. Kako broj zaposlenih u privatnom sektoru raste njegova dominacija je sve izraženija i u masi isplaćenih neto zarada, što je za ekonomiju, a posebno fiskalnu stabilnost, povoljno i podsticajno.

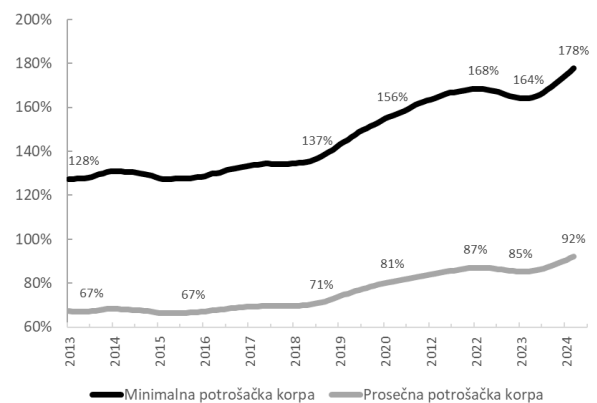
Medijalna neto zarada za april 2024. godine iznosila je 73.928 dinara, što znači da je 50% zaposlenih ostvarilo zaradu do navedenog iznosa.

Struktura mase isplaćenih neto zarada u Republici Srbiji

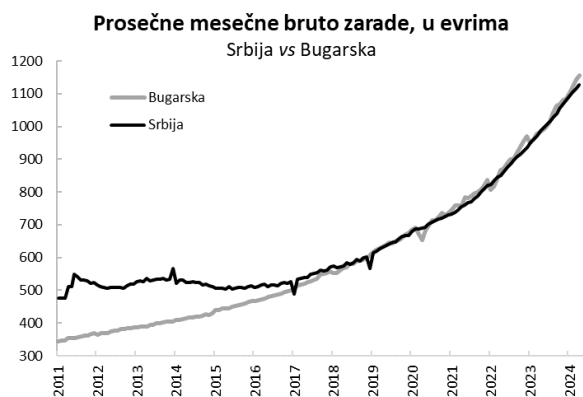

U skladu sa navedenom dinamikom kretanja prosečne zarade i nižom međugodišnjom inflacijom, popravlja se i pokazatelj pokrivenosti prosečne i minimalne potrošačke korpe prosečnom zaradom, o čemu svedoči priložena ilustracija.

Prosečna neto zarada u odnosu na potrošačku korpu (trend-ciklus)

Linija trend-ciklusa kod oba indikatora je na najvišoj vrednosti, od kada se na ovaj način mere. Povrh toga, napominjemo da bi produženje tendencije kretanja prosečne neto zarade iz prethodne dve godine odgovaralo nivou prosečne zarade od oko 900 evra krajem 2024. i iznosu koji bi premašio hiljadu evra krajem 2025.

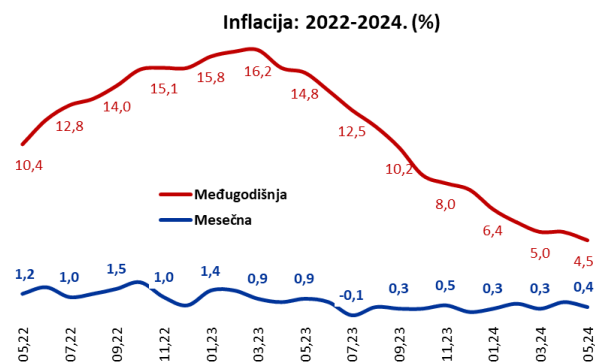
Dugoročni trend kretanja zarada u Srbiji je uporediv sa susednom Bugarskom, koja je od 2007. članica EU. Prosečne bruto zarade u Srbiji od 2017. rastu istim tempom kao zarade u Bugarskoj. Pri tome je i njihov nivo podudaran. Srbija želi da bude članica EU, ali evroskeptici bi na osnovu ovoga s pravom mogli reći da nam standard ne bi bio bitno veći i da je drukčiji pristup briselskih institucija procesu proširenja.

8. Inflacija¹

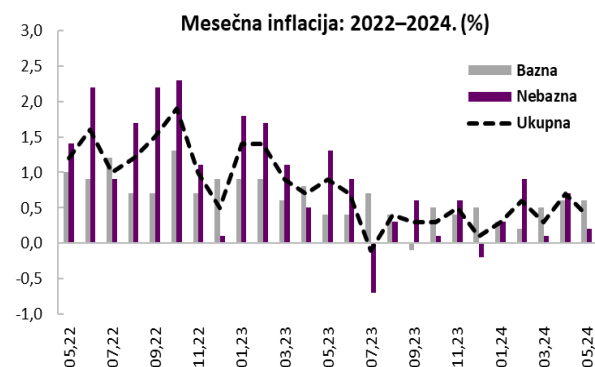
Inflacija je u maju 2024. smanjena i na mesečnom i na međugodišnjem nivou. U aprilu i maju 2024. registrovana je mesečna inflacija od 0,7% i 0,4%, te međugodišnja inflacija od 5,0% i 4,5%. Tako je u maju 2024. nastavljeno smanjivanje međugodišnje inflacije koje je započelo u aprilu 2023. i koje je potom imalo samo jedan zastoj, i to u aprilu 2024. Povrh toga, međugodišnja inflacija se u maju 2024. našla na gornjoj granici aktuelnog inflacionog cilja Narodne banke Srbije od 3%±1,5pp.

¹ Autor priloga o inflaciji je Gordana Vukotić-Cotić.

² Reč je o *baznoj* inflaciji u *najžem* smislu, koja odražava *dugoročnu* tendenciju opšteg rasta cena jer ne sadrži rast *nijedne* kategorije cena koja je podložna velikim *kratkoročnim* oscilacijama usled šokova ponude i koja, otuda, ukazuje na intenzitet *stalnih* promena cena. *Bazna* inflacija u *najžem* smislu ne obuhvata rast cena: energije, prehrambenih proizvoda (hrane i bezalkoholnih pića), alkoholnih pića niti cigareta. Ona, stoga, obuhvata: 1. rast cena neprehrambenih proizvoda bez energije, alkoholnih pića i cigareta; i 2. rast cena usluga. Stavke koje ulaze

Mesečna inflacija je smanjena u maju 2024. jer je, pri nepromenjenoj njenoj baznoj² komponenti, smanjena njena nebazna³ komponenta. Mesečna bazna inflacija je iznela 0,6% i u aprilu i u maju 2024, a mesečna nebazna inflacija je smanjena od 0,7% u aprilu na 0,2% u maju 2024. Istovremeno se, po doprinosu smanjenju mesečne inflacije u maju 2024, istaklo znatno manje poskupljenje goriva za putnička vozila u tom nego u prethodnom mesecu. Goriva za putnička vozila poskupela su za 3,2% u aprilu – a za samo 0,7% u maju 2024.

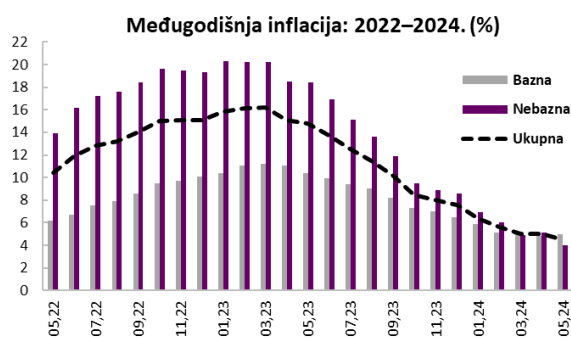

Međugodišnja inflacija je, s druge strane, smanjena u maju 2024. jer je, pri povećanoj njenoj baznoj komponenti, smanjena njena

u obračun *bazne* inflacije u *najžem* smislu čine 45,83% potrošačke korpe u 2024. godini.

³ Reč je o *nebaznoj* inflaciji u *najširem* smislu, koja odražava *kratkoročnu* tendenciju opšteg rasta cena jer sadrži rast *svih* kategorija cena koje su podložne velikim *kratkoročnim* oscilacijama usled šokova ponude i koja, stoga, ukazuje na intenzitet *privremenih* promena cena. *Nebazna* inflacija u *najširem* smislu obuhvata rast cena: 1. energije, 2. prehrambenih proizvoda (hrane i bezalkoholnih pića), i 3. alkoholnih pića i cigareta. Stavke koje ulaze u obračun *nebazne* inflacije u *najširem* smislu čine 54,17% potrošačke korpe u 2024. godini.

nebazna komponenta. Na međugodišnjem nivou u aprilu i maju 2024. zabeležena je bazna inflacija od 4,8% i 5,0%, te nebazna inflacija od 5,1% i 4,0%. Pritom su, od tri osnovna sastojka nebazne inflacije, samo hrana i bezalkoholna pića imala manji međugodišnji rast cena u maju nego u aprilu 2024. – i to usled izrazito manjeg međugodišnjeg rasta cena hrane. Na međugodišnjem nivou u aprilu i maju 2024. hrana i bezalkoholna pića poskupela su za 2,9% i 1,3% jer je hrana poskupela za 2,6% u aprilu, a za samo 0,7% u maju 2024.

Smanjenju međugodišnje inflacije u maju u odnosu na april 2024. prethodile su sledeće promene u strukturi potrošačke korpe:

Prvo, u maju 2024. smanjen je udeo stavki čiji je međugodišnji rast cena (kao negativan) bio ispod donje granice cilja, a međugodišnji pad njihovih cena je povećan. Udeo ovih stavki je smanjen od 31,92% u aprilu na 28,97% u maju 2024, a međugodišnji pad njihovih cena je povećan od 4,1% u aprilu na 4,5% u maju 2024.

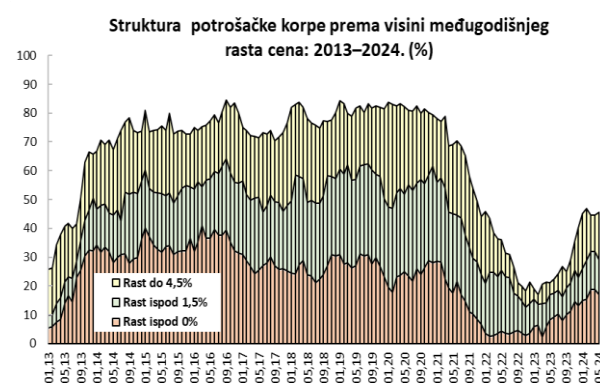
Drugo, u maju 2024. povećan je udeo stavki čiji je međugodišnji rast cena bio u granicama cilja, a međugodišnji rast njihovih cena je smanjen. Udeo ovih stavki je povećan od 12,69% u aprilu na 16,64% u maju 2024, a međugodišnji rast njihovih

⁴ Opšti međugodišnji indeksi cena za maj i april 2024. od 104,5 i 105,0 mogu da se rastave na sledeće činioce:
 $104,5 = 0,2897 \times 95,5 + 0,1664 \times 102,9 + 0,5439 \times 109,9$
 $= 27,7 + 17,1 + 59,7$
 $105,0 = 0,3192 \times 95,9 + 0,1269 \times 103,1 + 0,5539 \times 110,7$
 $= 30,6 + 13,1 + 61,3$
 Otuda razlika od -0,5 između opštih međugodišnjih indeksa cena za maj i april 2024. može da se rastavi na sledeće činioce:
 $-0,5 = (27,7 - 30,6) + (17,1 - 13,1) + (59,7 - 61,3)$

cena je smanjen je od 3,1% u aprilu na 2,9% u maju 2024.

Treće, u maju 2024. smanjen je ne samo udeo stavki čiji je međugodišnji rast cena bio iznad gornje granice cilja nego i međugodišnji rast njihovih cena. Udeo ovih stavki je smanjen od 55,39% u aprilu na 54,39% u maju 2024, a međugodišnji rast njihovih cena je smanjen od 10,7% u aprilu na 9,9% u maju 2024.

Promene u prvoj grupi potrošačke korpe bile su ključne za smanjenje međugodišnje inflacije u maju u odnosu na april 2024⁴.

Srbija je u maju 2024. imala veću međugodišnju inflaciju od proseka Evropske unije, a manju međugodišnju inflaciju od dve članice Unije. U maju 2024. međugodišnja inflacija je, prema konceptu harmonizovanog indeksa potrošačkih cena⁵, iznela: 4,5% u Srbiji – a 2,7% u Evropskoj uniji. Uz to je u maju 2024. međugodišnja inflacija bila manja u Srbiji nego u Belgiji i Rumuniji, gde je iznela 4,9% i 5,8% respektivno.

$$= -2,9 + 4,0 - 1,6$$

⁵ Poređenje inflacije u Evropskoj uniji zasniva se na jedinstvenom konceptu: harmonizovanom indeksu potrošačkih cena. Zato se za Srbiju – umesto nacionalnog koncepta: indeksa potrošačkih cena – u obzir mora uzeti harmonizovani indeks potrošačkih cena, koji Republički zavod za statistiku eksperimentalno obračunava od januara 2013.

PROGNOZE

Rezime:

Period na koji se odnosi prognoza: I-XII 2024/I-XII 2023, (%)

- **Industrijska proizvodnja-ukupno: 2,5**
- **Prerađivačka industrija: 2,5**
- **Potrošačke cene (XII 2024/ XII 2023): 3,5**
- **Promet robe u trgovini na malo u stalnim cenama: 6,5**
- **Izvoz robe, obračunat u evrima : 1,0**
- **Uvoz robe, obračunat u evrima: 6,0**

KONJUNKTURNI BAROMETAR⁶

Rezime istraživanja

Kako se kretao nivo proizvodne aktivnosti u junu na uzorku firmi iz domaće prerađivačke industrije?

Prosečno korišćenje proizvodnih kapaciteta u junu je iznosilo 76,3% i bilo je niže u odnosu na maj za 0,6pp. U odnosu na uporedivi jun 2023. godine zabeležen je za 0,1pp manji nivo korišćenja proizvodnih kapaciteta, odnosno pad od 0,1%.

Kako se kretao broj zaposlenih radnika u junu na uzorku firmi iz domaće prerađivačke industrije?

U odnosu na maj 11,2% firmi je povećalo broj zaposlenih, 81,9% je zadržalo isti broj a 6,9% firmi je smanjilo broj radnika.

Kakav je nivo očekivane prodaje na domaćem tržištu u naredna tri meseca?

Indikator tromesečne očekivane prodaje na domaćem tržištu u junu je zabeležio rast od 0,7pp u odnosu na maj. U odnosu na uporedivi jun prošle godine, zabeležen je za 6,5pp niži nivo ovog Indikatora.

Kakav je nivo očekivane prodaje na stranom tržištu u naredna tri meseca?

Indikator očekivane prodaje na stranom tržištu u anketi u junu zabeležio je za 3,2pp veću vrednost u odnosu na maj. U odnosu na uporedivi jun prošle godine, ovaj Indikator zabeležio je za 2,8pp manju vrednost.

Kakva su očekivanja kompanija za naredna tri meseca po pitanju broja zaposlenih radnika?

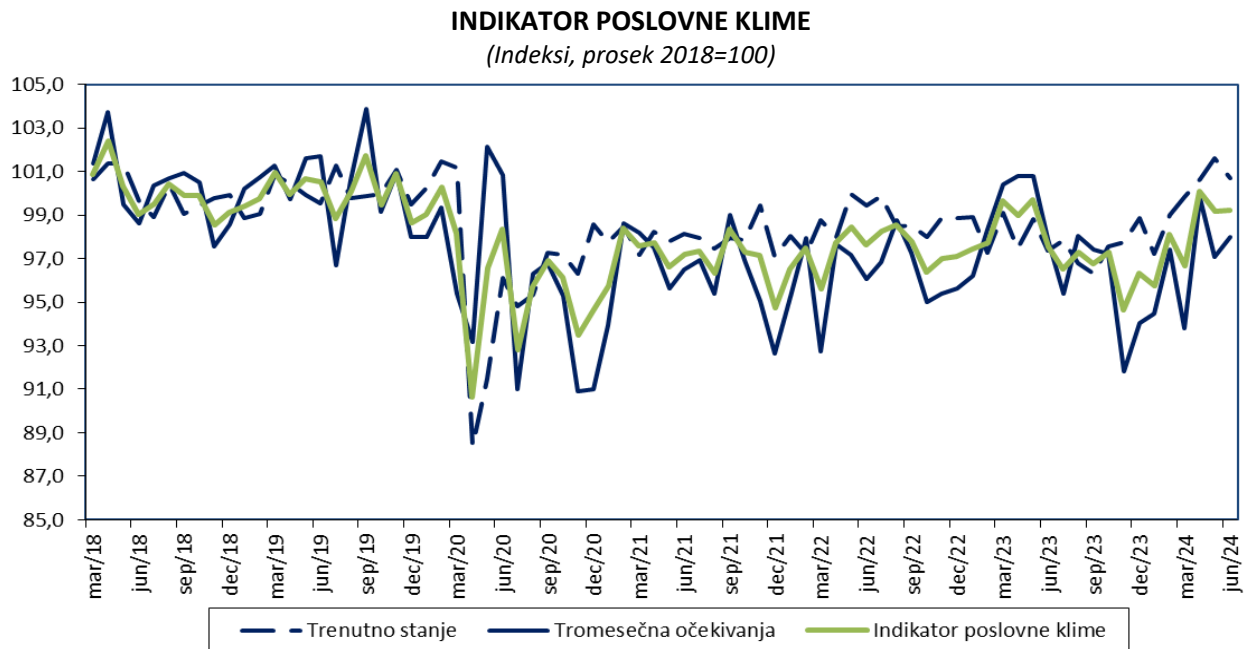
U anketi u junu, 26,5% kompanija se izjasnilo da planira da poveća broj zaposlenih u naredna tri meseca, uz 1,5% firmi koje planiraju smanjenje u istom periodu, što je bolji rezultat u odnosu na maj.

Kakva su očekivanja po pitanju kretanja cena sopstvenih proizvoda za naredna tri meseca?

Indikator očekivanog kretanja cena zabeležio je za 10,4pp niži nivo u odnosu na maj. U odnosu na uporedivi jun prošle godine, Indikator je zabeležio pad za 14,4pp.

⁶ *Autor:* Milan Kovač; *Metodološka napomena:* Na osnovu odgovora iz mesečne Ankete o konjunkturi u domaćoj prerađivačkoj industriji, koja se sprovodi od sredine 1994. godine, urađen je set indikatora postojećeg stanja i tromesečnih očekivanja. Svi indikatori dobijeni su tako što je procenat odgovora koji označavaju rast ili pozitivnu promenu oduzet od procenta odgovora koji označavaju pad ili negativnu promenu. Na primer, ako se 30% firmi izjasnilo da im proizvodnja raste, a 10% da im proizvodnja pada, indikator će imati vrednost od 20. Procenat firmi koji se izjasnilo da je stanje nepromenjeno (u ovom primeru 60%) se ne uzima u obzir. Anketa se sprovodi na reprezentativnom uzorku privatnih i državnih kompanija.

Indikator poslovne klime u junu je ostvario isti nivo kao i u maju, usled većeg Indikatora tromesečnih očekivanja za 0,9pp, kao i pada Indikatora trenutnog stanja od 0,9pp. U odnosu na uporedivi jun prošle godine, Indikator poslovne klime ostvario je za 1,7pp veću vrednost, usled većih tromesečnih očekivanja za 0,1pp, kao i većeg Indikatora trenutnog stanja od 3,3pp.

Napomena: Indikator poslovne klime dobijen je kao transformisana prosečna vrednost indikatora trenutnog stanja i tromesečnih očekivanja anketiranih kompanija. Za potrebe računanja indeksa, dobijene vrednosti su normalizovane prosečnim vrednostima u 2018. godini.

Prosečno korišćenje proizvodnih kapaciteta u junu je iznosilo 76,3% i bilo je niže u odnosu na maj za 0,6pp. U odnosu na uporedivi jun 2023. godine zabeležen je za 0,1pp manji nivo korišćenja proizvodnih kapaciteta, odnosno pad od 0,1%.

U junu je zabeležena vrednost **Indikatora proizvodne aktivnosti** od 20,1. U odnosu na maj, zabeležen je rast za 3,1pp. U skladu sa tim, 27% anketiranih firmi se izjasnilo da im proizvodna aktivnost raste (u maju 23,8%), uz 6,9% kompanija kojima je proizvodna aktivnost u padu (u maju 6,8%). U odnosu na uporedivi jun prošle godine zabeležen je manji rast Indikatora proizvodne aktivnosti za 4,5pp.

U junu je indikator koji meri **nivo zaliha gotovih proizvoda** zabeležio negativnu vrednost od 16,7pp, čime je zabeležen manji nivo zaliha u odnosu na maj, kao i niži nivo u odnosu na uporedivi jun prošle godine.

Indikator tekuće zaposlenosti u junu je zabeležio vrednost od 4,3pp, čime je zabeležen rast broja zaposlenih radnika. U odnosu na maj, 11,2% firmi je povećalo broj zaposlenih, 81,9% je zadržalo isti broj a 6,9% firmi je smanjilo broj radnika.

Indikator tromesečne očekivane prodaje na domaćem tržištu u junu je zabeležio rast od 0,7pp u odnosu na maj. U odnosu na uporedivi jun prošle godine, zabeležen je za 6,5pp niži nivo ovog Indikatora.

Indikator očekivane prodaje na stranom tržištu u anketi u junu zabeležio je za 3,2pp veću vrednost u odnosu na maj. U odnosu na uporedivi jun prošle godine, ovaj Indikator zabeležio je za 2,8pp manju vrednost.

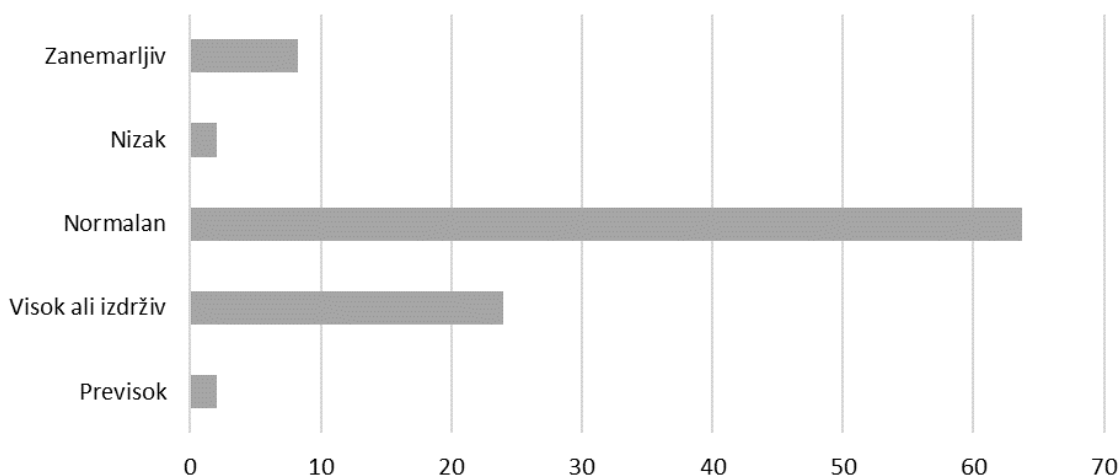
Indikator koji meri proizvodne kapacitete u odnosu na ugovorenu prodaju, u junu je zabeležio pozitivnu vrednost od 5,9pp (višak kapaciteta), što je lošiji rezultat u odnosu na maj, ali bolji u odnosu na uporedivi jun prošle godine.

Indikator očekivanog kretanja cena zabeležio je za 0,4pp niži nivo u odnosu na maj. U odnosu na uporedivi jun prošle godine, Indikator je zabeležio pad za 14,4pp.

U junu je indikator koji meri **očekivanja po pitanju novog zapošljavanja** zabeležio vrednost od 25pp. U skladu sa tim, 26,5% firmi se izjasnilo da planira da poveća broj zaposlenih u naredna tri meseca (u maju 26,3%), uz 1,5% firmi koje planiraju smanjenje u istom periodu (u maju 1,9%). Očekivanja po pitanju novog zapošljavanja veća su u odnosu na maj, odnosno niža u odnosu na uporedivi jun prošle godine.

Što se tiče **problema naplate potraživanja u domaćoj industriji**, u junu se 0,5% kompanija izjasnilo da im je nivo potraživanja previsok (u maju 0,5%), dok se 25,5% izjasnilo da im je nivo potraživanja visok ali izdrživ (u maju 25,3%). U skladu sa tim, ukupan broj firmi koje su se izjasnile da imaju previsok, odnosno visok ali izdrživ nivo potraživanja, u junu je iznosio 26%, što je više nego u maju kada je zbirno ovaj pokazatelj iznosio 25,8%.

Percepcija kompanija o visini svojih dugovanja (u %)

Indikator očekivanog rizika u poslovanju zabeležio je rast od 2,6pp u odnosu na maj. U odnosu na uporedivi jun prošle godine Indikator je niži za 7,4pp.

Kada su u pitanju **najveća ograničenja u poslovanju**: 9,7% firmi istaklo je nedostatak kredita, 14,8% firmi je kao najveći izazov u poslovanju navelo monopolsko ponašanje, 17,3% firmi navelo neizvesnost u naplati potraživanja, 17,9% firmi navelo lošu regulativu kao najveći limit, dok je 33,2% kompanija istaklo nedostatak radnika kao najveće ograničenje u poslovanju.

Najveća ograničenja u poslovanju u odnosu na veličinu preduzeća (u %)

	Velika	Srednja	Mala i mikro preduzeća
Monopolsko ponašanje	13,9	11,9	25,0
Loša regulativa	15,8	22,4	14,3
Nedostatak kredita	11,9	7,5	7,1
Nefikasno sudstvo	0,0	0,0	0,0
Nedostatak radnika	37,6	35,8	10,7
Korupcija u poslovanju	5,9	3,0	14,3
Rad inspeksijskih organa	0,0	0,0	7,1
Neizvesnost u naplati potraživanja	14,9	19,4	21,4

Gledajući **najveća ograničenja u poslovanju prema veličini preduzeća**, može se videti da postoji razlika u percepciji najvećih ograničenja u zavisnosti od veličine anketiranih kompanija, pre svega u segmentu malih i mikro kompanija u odnosu na segment velikih i srednjih firmi. Nedostatak radnika kao najveće ograničenje u poslovanju više je prisutno kod velikih i srednjih firmi a monopolsko ponašanje kod malih kompanija.

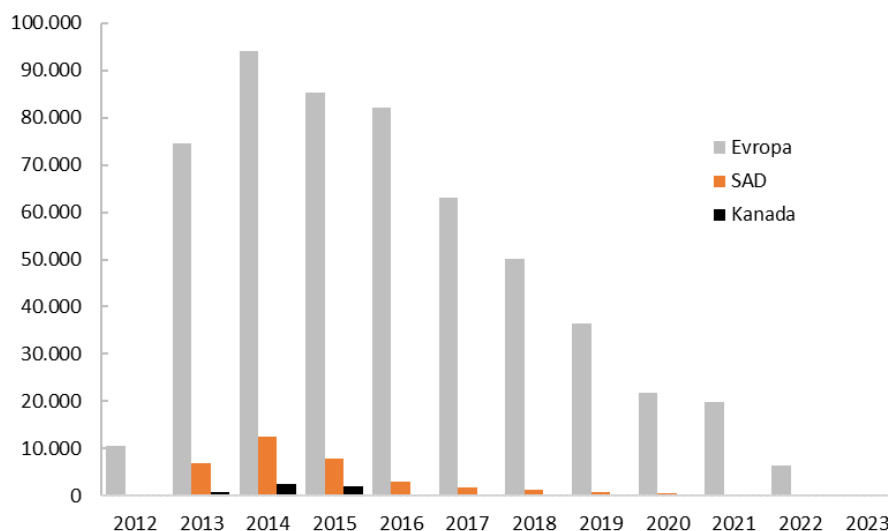
AKTUELNOSTI U EKONOMSKOJ POLITICI⁷

Prethodnih nedelja se pojavilo nekoliko izazovnih ekonomskih tema. Dve su u ovom trenutku posebno aktuelne. Prvo, pokretanje proizvodnje novog modela Fijat Grande Panda u kragujevačkoj fabrici automobila i, drugo, početak primene Sporazuma o slobodnoj trgovini sa Kinom.

1. U Torinu je za 11. jul zakazana promocija novog modela Fijat Grande Panda koji će se proizvoditi u Kragujevcu, u fabrici u kojoj se do 2022. proizvodio model "500L". Pokretanje proizvodnje će uvećati domaću proizvodnju motornih vozila i zaposlenost, robni izvoz i bruto domaći proizvod.

Fijat Grande Panda će biti dostupan u hibridnoj i potpuno električnoj verziji. To će biti prvi model iz nove globalne linije vozila kompanije Fijat, baziran na multi-energetskoj platformi koja omogućava različite tehnologije pogona. Prvi će biti dostupan na tržištima Evrope, Bliskog Istoka i Afrike. Sve ostale detalje i cene ovog modela saznaćemo naravno na ovoj promociji.

Slika 1. Prodaja prethodnog modela Fijat 500L na izabranim tržištima (broj vozila)

Izvor: podaci RZS; kalkulacija autora

Model Grande Panda predstavlja važan korak za Stelantis (posebno Fijat) u njihovoj tranziciji ka globalnoj ponudi vozila baziranoj na zajedničkoj platformi koja može podržati različite energetske opcije, što ga čini značajnim dodatkom njihovom portfoliju i konkurentnim igračem na tržištu kompaktnih automobila.

U ovom trenutku je teško kvantifikovati nesumnjive direktne i indirektne pozitivne efekte pokretanja proizvodnje novog modela u Kragujevcu, pogotovo praviti analogiju sa proizvodnjom prethodnog modela "500L.

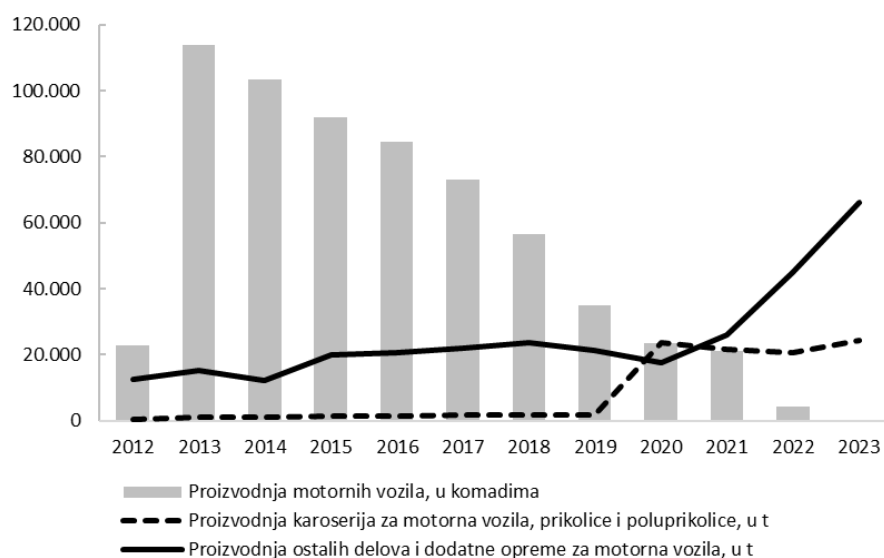
Naime, ponder oblasti *Proizvodnja motornih vozila i prikolica* za obračun industrijske proizvodnje u 2024. je poznat i iznosi 3,85. **Kada bi se kojim slučajem ponovio prirast proizvodnje ove oblasti kakav smo imali u 2013. u odnosu na 2012. direktan pozitivan efekat na ukupnu industrijsku proizvodnju bi na nivou godine iznosio oko 5,5pp. Sledstveno bi se i bruto domaći proizvod realno dodatno uvećao za oko 1,1pp** (naravno, pod pretpostavkom da je prirast fizičkog obima jednak prirastu dodate vrednosti).

⁷ Autor: Ivan Nikolić

Međutim, tekući plasman malih električnih vozila na globalnom tržištu nije sasvim uporediv sa prodajom vozila sa unutrašnjim sagorevanjem od pre deset godina iz nekoliko razloga:

- Električna vozila su relativno nova na tržištu u poređenju sa tradicionalnim vozilima sa unutrašnjim sagorevanjem. Stoga je njihov udeo na tržištu još uvek manji;
- Prodaja električnih vozila može biti pod uticajem različitih faktora u odnosu na vozila sa unutrašnjim sagorevanjem, kao što su subvencije, dostupnost infrastrukture za punjenje, tehnološki progres i regulativni okviri;
- Treće, proizvodnja i potražnja za električnim vozilima mogu imati drugačije cikluse u odnosu na tradicionalna vozila, zbog specifičnosti tržišta, tehnoloških inovacija i promena u potrošačkim preferencijama.

Slika 2. Neke performanse proizvodnje motornih vozila i delova za motorna vozila u Srbiji

Izvor: *ibidem*

S druge strane, konkurencija je neuporedivo jača nego ranije, a stanje na globalnom tržištu dramatično izmenjeno - posebno od strane azijskih proizvođača, koji također intenzivno rade na razvoju električnih vozila. Kina je u međuvremenu postala svetski lider u proizvodnji i baterija i električnih vozila. U tom smislu je za uspeh Evrope u ovoj proizvodnji neophodno: smanjenje troškova proizvodnje, dalji razvoj tehnologije i održavanje visokih standarda kvaliteta i performansi vozila.

Uspon Kine do najvećeg svetskog tržišta i proizvodne baze za električna vozila na baterije (BEV) podstaknut je dugogodišnjom obimnom podrškom kineske vlade ovoj industriji, koja uključuje subvencije i sa strane potražnje i sa strane ponude. Značajne subvencije za kupovinu i poreske olakšice za stimulisanje prodaje električnih vozila nisu, naravno, jedinstvene za Kinu, već su rasprostranjene i unutar EU i drugih zapadnih zemalja, gde su subvencije po vozilu često bile znatno veće nego u Kini. Specifična karakteristika subvencija za kupovinu BEV-a u Kini, međutim, jeste ta da se one isplaćuju direktno proizvođačima, a ne potrošačima, i da se isplaćuju samo za električna vozila proizvedena u Kini, čime se diskriminišu uvozni automobili.

Što se tiče subvencija za kupovinu Fiat Grande Panda u medijima smo ovih dana mogli čuti da bi one mogle ići i do pet hiljada evra po vozilu. Svakako će ukupno opredeljeni fond za subvencije zavisiti od ukupne domaće tražnje za ovim modelom, što direktno opredeljuje i pojedinačnu subvenciju po vozilu.

Napominjemo da su najpopularniji mali evropski električni automobili prethodnih godina bili: Renault Zoe, Volkswagen ID.3, Peugeot e-208, Fiat 500e, i MINI Electric.

Što se tiče Stelantisa, lane je u Evropi Fijat 500e prodat u 65.000 jedinica, godinu dana ranije u 66.732 jedinica. Dobro se prodaje i Pežo e-208 koji je na evropskom tržištu i lider u B BEV segmentu.

Ipak, ključni problem sa plasmanom malih evropskih BEV vozila ostaje cena. Primera radi, početkom 2024. u segmentima sa najvećim obimom u Francuskoj, malim i kompaktnim (kao što su Pežo 208, Fijat 500 i Opel Corsa), BEV vozila imaju cene daleko iznad alternativa sa unutrašnjim sagorevanjem. Tako, početni Peugeot 208 sa unutrašnjim sagorevanjem košta 19.350€, dok e-208 startuje sa cenom od 34.100€ — što je za 14.750 € ili 57% skuplje.

2. Komisija za carinske tarife Državnog saveta NR Kine je objavila 27. juna 2024. saopštenje u vezi sa primenom dogovorenih carinskih stopa za određenu robu koja potiče iz Srbije. Kao rezultat pregovora između Kine i Srbije, **Sporazum o slobodnoj trgovini (SST) između dve zemlje stupio je na snagu 1. jula 2024.** Prema saopštenju, Kina će primenjivati dogovorene carinske stope na kvalifikovanu robu iz Srbije počevši od datuma stupanja na snagu.

U prethodnih nekoliko godina, Kina i Srbija su ojačale međusobni odnos, unapređujući i ekonomske i političke veze. Bliska saradnja, često nazvana "gvozdanim prijateljstvom", učinila je Kinu ključnim saveznikom Srbije. Naglašavajući njihovu sve dublju vezu, Srbija je postala prva evropska zemlja koja je izgradila "zajednicu zajedničke budućnosti" sa Kinom, što dodatno odražava rastuću saradnju.

Značajne kineske investicije u Srbiji, posebno u rudarstvu, infrastrukturi i strateškim partnerstvima, naglašavaju njenu ključnu ulogu u razvoju Srbije. Primera radi, u MAT-u broj 352 posebno smo se bavili kvantifikacijom značajnosti kineskih investicija za tekuću dinamiku industrijske proizvodnje Srbije. Zauzvrat, Srbija služi kao vitalna ulazna tačka za kinesku Inicijativu Pojas i put u Evropi, jačajući uticaj Kine u regionu.

Prisetimo se da su se 17. oktobra 2023. godine, srpski predsednik Aleksandar Vučić i predsednik Si sastali u Pekingu na trećem Forumu za međunarodnu saradnju Inicijative Pojas i put. Tom prilikom su potpisali nekoliko bilateralnih sporazuma, uključujući i istorijski Sporazum o slobodnoj trgovini (SST). Ovaj sporazum ima za cilj da poveća trgovinu i saradnju u sektorima kao što su automobilska industrija, tehnologija, poljoprivreda i robna razmena. Kao prvi SST između Kine i jedne srednje i istočnoevropske nacije, čini Srbiju 29. SST partnerom Kine. Ukidanjem carinske zaštite na mnoge proizvode, očekuje se da će sporazum značajno uticati na trgovinske dinamike u Evropi i Evroaziji, ističući njihovu posvećenost uzajamno korisnim odnosima. Pregovori o SST, završeni za samo pet meseci što pokazuje visok nivo političkog poverenja između dve zemlje.

Početak primene SST je nesumnjivo važan događaj za ekonomiju Srbije, koja SST posmatra i kao novu fazu u produblivanju odnosa između dve zemlje, budući da se Kina obavezala da će podržati Srbiju u organizaciji Expo 2027 i povećati uvoz visokokvalitetnih poljoprivrednih proizvoda iz Srbije. Kina će olakšati obuku mladih srpskih naučnika u naredne tri godine i pružiti dodatne obrazovne mogućnosti u Kini, a time će se podstaći i otvaranje novih direktnih avio linija između Beograda i drugih kineskih gradova.

Napominjemo da se tokom svoje najnovije posete Evropi u maju 2024. godine, predsednik Si sastao sa predsednikom Vučićem u Beogradu, gde su se dogovorili da slede "zajedničku budućnost" dok su potpisali 29 sporazuma za unapređenje pravne, regulatorne i ekonomske saradnje.

Srbija je najvažniji trgovinski partner Kine u Centralnoj i Istočnoj Evropi, dok Kina zauzima poziciju ključnog trgovinskog partnera Srbije u Aziji. U 2023. godini, obim bilateralne trgovine porastao je na 4,35 milijardi američkih dolara, a primena SST će dodatno unaprediti liberalizaciju trgovine, podstičući mnogobrojne međusobne koristi. SST se proteže svakako izvan poljoprivrednih proizvoda i obuhvata razne sektore kao što su gvožđe, čelik, mašinsku industriju, farmaceutske proizvode i kozmetiku, čime će se dodatno povećati obim bilateralne ekonomske saradnje.

Srbija je izrasla u ključno čvorište za kineski uticaj ne samo na Zapadnom Balkanu već i širom Centralne i Istočne Evrope. Kina je među najvećim investitorima u Srbiji. Većina kineskih investicija u Srbiji usmerena je na infrastrukturne projekte, uključujući izgradnju mostova, modernizaciju energetske postrojenja poput termoelektrane Kostolac, izgradnju autoputa Koridor XI, i modernizaciju brze pruge Beograd-Budimpešta. Ovi projekti su finansirani od strane kineskih institucija kao što su *Exim Banka Kine* a nosioci aktivnosti su kineske kompanije, kao što su *China Machinery Engineering Corporation (CMEC)* i *China Road and Bridge Corporation (CRBC)*, što je dodatno unapredilo infrastrukturu i ekonomske veze između Kine i Srbije.

Ministarstvo trgovine Kine je 2022. godine objavilo smernice o bitnosti kineskih investicija u rudarski sektor i sektor metalne industrije Srbije. Ove investicije su raznovrsne, uključujući *brownfield* i *greenfield* ulaganja. Primeri *brownfield* ulaganja od strane kineskih investitora uključuju Fabriku čelika u Smederevu i rudnike u Boru. Sa druge strane, projekat Čukaru Peki predstavlja značajno *greenfield* ulaganje.

U jesen 2023. godine, kineska kompanija *Zijin Mining* je potvrdila nameru da investira 3,8 milijardi američkih dolara u Donju zonu rudnika Čukaru Peki, sa ciljem da Srbiju pozicionira kao jednog od vodećih evropskih proizvođača bakra i zlata.

Automobilski sektor Srbije takođe je takođe u fokusu kineskih direktnih investicija. Značajne investicije u ovom sektoru uključuju fabriku guma *Linglong*, projekat *Minth Automotive Europe* na zapadu Srbije i investiciju kompanije *MeiTa Europe* u Obrenovacu. Dodatno, *Yanfeng Automotive Interiors* i *Xingyu Automotive Systems* su ostvarili značajan doprinos, sa inicijativama u Kragujevcu vrednim između 50 i 60 miliona evra, respektivno posmatrano.

Porast kineskog korporativnog angažmana u automobilskom sektoru Srbije može se pripisati različitim faktorima, posebno značajnim subvencijama i podsticajima. Pored kineskih kompanija, srpsku automobilsku industriju takođe privlače firme iz Nemačke, Italije, Japana, Južne Koreje i drugih zemalja. Kineske kompanije posebno privlače povoljni uslovi kao što su niski proizvodni troškovi, dostupnost stručne radne snage, blizina evropskom tržištu i prisustvo vodećih globalnih igrača u automobilskoj industriji. Ovi faktori zajedno doprinose povećanom učešću kineskih kompanija u automobilskom sektoru Srbije.

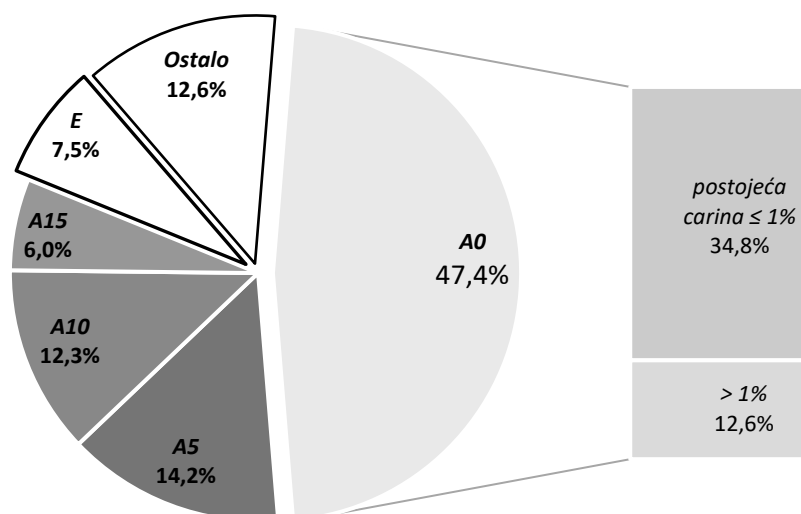
Uzimajući u obzir ekonomsku snagu kineske privrede, asimetričnost u tržišnoj veličini, konkurentnosti i ograničenja koje Srbija ima na strani ponude, u nastavku ponavljamo sumarni opseg SST-a na uvoznoj strani Srbije, koji je već prezentovan u MAT-u br. 346, odnosno nakon potpisivanja SST-a. Cilj naše pregovaračke strane bio je da se u kratkom i srednjem roku, koliko je moguće, omogući jeftiniji uvoz inputa za razvoj industrije i uvoz robe široke potrošnje koja nema domaći supstitut. Povrh toga, želja je bila da se

obezbedi i izuzeće od liberalizacije za one proizvode u kojima bi potencijalno veći uvoz iz Kine mogao da ugrozi domaću proizvodnju.

Ukupno posmatrano, kada saberemo vrednosni deo robnog uvoza za koji će se carinska zaštita zadržati i nakon isteka tranzicionog perioda (to su strateški važni proizvodi razvrstani u kategoriju E, sa udelom od oko 7,5% ukupnog uvoza iz 2022. godine), deo uvoza koji će se liberalizovati danom stupanja na snagu SST-a ali za koji je trenutna stopa zaštite već manja ili jednaka 1% (na slici je to kategorija A0, i unutar nje potkategorija ≤ 1 , sa udelom od 34,8%) i deo uvoza koji nije tretiran sporazumom (oko 12,6% vrednosti uvoza iz 2022. godine) možemo reći da je cilj ispunjen. Više od polovine ukupnog uvoza (oko 55%) je izuzeto ili minimalno dotaknuto ovim sporazumom.

Ukoliko suzimo obuhvat analize efekata SST na prvih 120 proizvoda (čine dve petine ukupnog uvoza), prema vrednosti srpskog uvoza iz 2022. kategorija A0 bi sadržala 61 proizvod (njihov uvoz je vredeo oko 10,5 milijardi evra). Od tog broja samo 19 proizvoda je zaštićeno postojećom carinom većom od 1%. Njihova vrednost uvoza u 2022. bila je 1,4 milijarde evra, odnosno 13,7% pomenutog kontingenta A0.

Slika 3. Udeo različitih liberalizovanih kategorija (prema dinamici otvaranja) u ukupnoj vrednosti uvoza Srbije u 2022. godini

Izvor: kalkulacija autora na osnovu baze ITC-a; Napomena: A0 označava robni uvoz za koji se carinska zaštita u potpunosti ukida u trenutku stupanja na snagu SST-a (sa ≤ 1 označen je deo ove grupe proizvoda za koje je postojeća carinska zaštita minimalna, tj. manja ili jednaka 1%); za A5, A10, A15, carina se graduelno ukida u periodu od 5, 10 i 15 godina, respektivno; E je deo robnog uvoza za koji postojeća carinska zaštita ostaje nepromenjena, tj. carine ostaju iste kao osnovna stopa; i Ostalo je vrednosni deo robnog uvoza koji nije tretiran ovim SST-om

Unutar toga, trenutno carinska stopa od pet ili više posto važi za sledeće proizvode (i za njih će efekat liberalizacije biti najosetniji): telekomunikaciona oprema za komunikacione mreže i ostalo, azotno đubrivo (sa sadržajem uree više od 45% azota po masi) i mešavine amonijum nitrata sa kalcijumom karbonatom ili drugim neorganskim neđubrivim materijama za sadržajem azota koji ne prelazi 28% po masi; traktori za poljoprivredu (snage motora između 75 i 130 kW); pljosnati valjani proizvodi od gvožđa ili nelegiranog čelika, širine 600 mm ili veće, toplo valjani, neplatirani niti prevučeni, debljine između 3 i 4,75 mm. U ovoj podgrupi su i banane (sveže ili suve). Međutim, kako Kina nije njihov proizvođač efekat liberalizacije u smislu njihovog pojeftinjenja na našem tržištu je minimalan. U svakom slučaju, iz listanih proizvoda

potpuno je jasno da je namera bila da se sporazumom na uvoznjoj strani u kratkom roku obezbede upravo jeftiniji inputi proizvodnji (bilo da su sredstva rada, oprema ili repromaterijal i sirovine).

Kako EU nastoji smanjiti svoju zavisnost od Kine, nema dileme da će početak primene Sporazuma o slobodnoj trgovini između Kine i Srbije otvoriti nove puteve za saradnju i diverzifikaciju trgovine. Osim toga, ovaj sporazum ne samo da jača prisustvo Kine u trgovini sa Srbijom već i olakšava veći pristup drugim evropskim tržištima putem Evroazijske ekonomske unije.

ANALIZA 1

OD VISOKE NEZAPOSLENOSTI DO NEDOSTATKA RADNE SNAGE

Autor: Vesna Pantelić

Visok nivo nezaposlenosti predstavljao je dominantan problem na tržištu rada u mnogim razvijenim ekonomijama tokom poslednjih nekoliko decenija. Međutim, globalni ekonomski oporavak u kombinaciji sa demografskim promenama i ubrzanim tehnološkim razvojem doveo je do situacije u kojoj je nedostatak radne snage postao glavni izazov. Stopa nezaposlenosti u razvijenim zemljama dostigla je najniži nivo u poslednjih 40 godina, dok je broj otvorenih radnih mesta s druge strane dostigao rekordno visok nivo. Na nivou Evropske unije, stopa nezaposlenosti je pala ispod 7%, dok je broj otvorenih radnih mesta porastao za 15% u poslednjih pet godina.

Oslanjajući se na izveštaje međunarodnih institucija⁸ pokušaćemo da sagledamo razmere nedostaka radne snage, kako se taj fenomen definiše i meri, koji faktori utiču na ponudu radne snage a koji na tražnju, u kojim profesijama je tražnja za radnom snagom najveća, gde se nalazi potencijal za ublažavanje disbalansa između ponude i tražnje, kojim merama EU pokušava da reši problem nedostatka radne snage i kakva je pozicija Srbije kada je reč o radnoj snazi.

Ponuda radne snage

Ponuda radne snage predstavlja ključni faktor za održiv ekonomski rast i razvoj svake zemlje. U proteklim decenijama, brojni ekonomski i demografski trendovi su negativno uticali na ponudu radne snage u različitim regionima sveta:

- Demografski trendovi. Starenje populacije, koje je posledica produženog životnog veka i smanjenih stopa nataliteta, dovelo je do smanjenja radno sposobnog stanovništva i povećane zavisnosti od starijih osoba. Ovo stanje uzrokuje dodatne pritiske na javne penzione sisteme i smanjuje dostupnost talenata na tržištu rada. Poslodavci su sve više prinuđeni da se prilagođavaju potrebama i kapacitetima starijih radnika, čiji radni uslovi i mentalitet se znatno razlikuju od mlađih generacija. Predviđa se da će radno sposobna populacija u EU opasti za 57,4 miliona do 2100. godine, dok će koeficijent zavisnosti starijeg stanovništva⁹ porasti sa 33% na 60% do 2100. godine. Procenjuje se da će u Nemačkoj ponuda radne snage 2035. godine biti za 7,2 miliona manja nego 2020. godine ako se zanemare migracije i promene u ponašanju radno sposobne populacije. Ovako značajan pad ponude radne snage bi mogao biti blago ublažen boljim iskorišćavanjem dostupnog potencijala i aktivacijom žena i starijih radnika, ali održavanje nivoa radne snage na stabilnom nivou je moguće samo uz pomoć imigracije (oko 400.000 godišnje). Slični trendovi kada je reč o ponudi radne snage prisutni su i u Japanu, ali i u zemljama Latinske Amerike i Istočne Azije.
- Pandemija COVID-19 je dodatno zakomplikovala situaciju, sa povećanom smrtnošću i dugotrajnim zdravstvenim problemima poznatim kao produženi kovid (long COVID). Prema istraživanjima na temu uticaja pandemije na ponudu radne snage, koja su rađena u Velikoj Britaniji i SAD-u,

⁸ "Imbalances between supply and demand - recent causes of labour shortages in advanced economies", ILO, 2024; „From Unemployment Struggles to Labour Market Shortages?“, Intereconomics, Volume 59, 2024

⁹ Koeficijent zavisnosti starijeg stanovništva je odnos između ukupnog broja starijih lica (65 i više godina) i broja lica radnog uzrasta (od 15 do 64 godine).

zdravstveni problemi izazvani produženim kovidom i narušeno mentalno zdravlje kao posledica pandemije značajno su smanjili radnu aktivnost i povećali neaktivnost među radnom snagom.

- **Migracije** su još jedan bitan faktor koji oblikuje ponudu radne snage. Međunarodni migracioni pregled OECD-a za 2022. godinu pokazuje da je 2021. godine trajna migracija u zemlje OECD-a gotovo dostigla predkrizne nivoe, sa stopom rasta od 22 odsto u odnosu na 2020. godinu, najviše zahvaljujući velikim imigracionim zemljama, od kojih su Kanada, Italija, Velika Britanija i SAD imale najviše stope rasta iz godine u godinu. Upravo u ovim zemljama zabeležena je i najintenzivnija radna migracija, što je dovelo do ukupnog povećanja radne migracije u zemlje OECD-a za 45% u poređenju sa 2020. godinom i 13% u poređenju sa 2019. godinom.
- Iako je poslednjih godina period tranzicije od škole do posla u razvijenim ekonomijama skraćen i nezaposlenost mladih značajno opala, posebno u evropskim zemljama, još uvek postoji **značajan procent mladih (oko 10%) koji niti su zaposleni niti su u obrazovanju ili obuci (NEET kategorija)**. Aktivne mere zapošljavanja, programi dokvalifikacija i prekvalifikacija bi mogli dati pozitivne efekte u pogledu jačanja ponude radne snage.
- Istovremeno, **rodni jaz** u radnoj snazi ostaje značajan, zahtevajući aktivne mere za zapošljavanje žena kako bi se smanjio ovaj disparitet.

Nedostatak radne snage

Nedostatak radne snage označava neravnotežu između ponude kvalifikovanih radnika i potražnje za njima na tržištu rada, što može dovesti do smanjenja produktivnosti i usporavanja ekonomskog rasta.

Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD, 2017) pruža okvir za merenje nedostatka radne snage polazeći od definicije nedostatka radne snage kao nemogućnosti poslodavaca da regrutuju kvalifikovane radnike sa lokalnog tržišta rada za platu i uslove rada koji su u tom trenutku aktuelni za konkretno zanimanje. Ova definicija se operacionalizuje kreiranjem višedimenzionalnog indikatora nedostatka radne snage na nivou zanimanja.

Jedan od kvantitativnih pokazatelja nedostatka radne snage je odnos broja otvorenih radnih mesta i broja nezaposlenih lica. U Evropskoj uniji, ovaj odnos je iznosio 1,1 u 2019. godini, što je ukazivalo na značajnu neravnotežu. Drugi kvantitativni pokazatelj je indeks radnog intenziteta, koji meri broj sati rada potrebnih za ispunjavanje zahteva tržišta.

Nedostatak radne snage se često operativno definiše korišćenjem pokazatelja iz anketa u kojima se poslodavci pitaju o poteškoćama u pronalaženju i zapošljavanju radnika sa potrebnim veštinama. Međutim, poslodavci mogu imati poteškoće u zapošljavanju iz više razloga, kao što su neadekvatna naknada, nepovoljni radni uslovi ili geografski neprivačne lokacije. Ovi faktori doprinose poteškoćama u zapošljavanju čak i u odsustvu pravog nedostatka radne snage.

Standardizacija metodologija i definicija, unapređenje sistema za prikupljanje podataka, i detaljnija analiza geografskih i sektorskih razlika mogle bi doprineti efikasnijem merenju nedostatka radne snage, omogućavajući razvoj ciljanih obrazovnih programa i inicijativa za obuku, podršku mobilnosti radne snage i povećanje efikasnosti tržišta rada, čime bi se smanjio jaz između ponude i tražnje na tržištu rada.

Nedostatak radne snage je posebno izražen u određenim profesijama, poput onih u STEM i IKT sektorima, kao i među zdravstvenim radnicima i nastavnicima, gde ponuda obrazovanih kadrova nije dovoljna da zadovolji rastuću potražnju. Starenje populacije dodatno pojačava potrebu za medicinskim stručnjacima i otežava zamenu penzionisanih nastavnika.

Pored negativnih demografskih trendova, emigracije i niske stope učešća radne snage, faktori koji dovode do nedostatka radne snage su i neusklađenost veština, geografska neusklađenost i nagli skok u tehnološkom razvoju koji zahteva vreme za adaptaciju radne snage.

Neusklađenost veština nastaje kada zaposleni sa posebnim skupom veština ili nivoom obrazovanja ne mogu da pronađu odgovarajuće poslove, što dovodi do situacije u kojoj nezaposlenost koegzistira uz otvorena radna mesta. Pandemija je pogoršala ovu neusklađenost usled tržišnih turbulencija, poput otpuštanja, smanjenih radnih sati, zatvaranja radnih mesta i sektorskih promena u potrebama za radnom snagom. Takođe, pandemija je ubrzala dugoročne trendove kao što su digitalizacija i prelazak na e-trgovinu, dok su dodatne promene poput dekarbonizacije privrede dodatno doprinele novim zahtevima za različitim veštinama.

Geografska neusklađenost je još jedan značajan faktor koji doprinosi nedostatku radne snage. Mobilnost između geografskih entiteta može biti ograničena barijerama kao što su kulturne i jezičke prepreke, problemi na tržištu nekretnina ili licenciranje zanimanja. U Evropi, u sektorima poput zdravstva, IT-a, građevinarstva i inženjeringa često nedostaju radnici, i povećana mobilnost bi mogla delimično da ublaži ove nedostatke, mada ne i u dovoljnoj meri jer većina zemalja beleži nedostatak radne snage kada je reč o navedenim zanimanjima.

Brzi tempo tehnološkog razvoja, uključujući nove AI tehnologije, zahteva brzu adaptaciju radne snage. Ovi razvojni trendovi generisali su potrebu za novim radnim profilima i veštinama, u oblastima koje su pre samo nekoliko godina bile u povoju: cloud computing, sajber bezbednost, robotika, analiza podataka i slično. Indeks digitalne ekonomije i društva (Evropska komisija, 2023) pokazuje da 40% odraslih i trećina zaposlenih Evropljana nema osnovne digitalne veštine. Ovo je posebno značajno za žene, koje su nedovoljno zastupljene u profesijama i studijama povezanim sa tehnologijom, gde žene čine samo 20% IKT stručnjaka i trećinu STEM diplomca. Stoga će biti potrebne velike investicije u digitalne veštine i podsticaji kako bi STEM profesije postale atraktivnije za žene.

Alokacija radne snage

Alokacija radne snage je kompleksan proces koji se suočava s različitim izazovima, poput viška /nedostatka radne snage, neusklađenosti veština, geografskih barijera i promena u preferencijama radnika. Efikasna alokacija radne snage zahteva poboljšanje obrazovnih programa, podsticanje mobilnosti radnika i prilagođavanje radnih uslova novim preferencijama radnika. Navedene mere su ključne za prevazilaženje izazova koje donose asimetrični nedostaci u radnoj snazi i za optimalno iskorišćavanje radnog potencijala u savremenoj ekonomiji.

Obrazovanje odraslih i celoživotno učenje još uvek nisu dovoljno zastupljeni. Veći deo odrasle radne snage ostaje na inicijalnom nivou veština stečenom u mladosti, bez kontinuiranog unapređenja. Ovo je posebno vidljivo tokom digitalne tranzicije, gde stariji radnici često nemaju adekvatne digitalne veštine, što im smanjuje mogućnosti za prelazak na alternativna zanimanja ili ponovno zapošljavanje.

Učenje na radnom mestu često nije adekvatno dokumentovano, uprkos tome što nudi vredne kompetencije relevantne za različite poslove. Nedostatak dokumentacije i sertifikacije čini ove kompetencije manje vrednim za prelazak na druge poslove. Uvodjenje sistema **mikro-sertifikacija** bi pomoglo iskusnim radnicima da dokumentuju kompetencije stečene na radnom mestu.

Pored toga, **promene u ponašanju radnika i njihovim preferencijama** značajno utiču na alokaciju radne snage. Promena očekivanja radnika u odnosu na radne uslove i plate može dodatno da smanji ponudu dostupnih talenata u određenim sektorima. Niska plate i radni uslovi kod zanimanja kao što su vozači kamiona, skladištari i radnici u prehrambenoj industriji dovode do povećanih stopa napuštanja poslova.

Nedostatak radne snage jača pregovaračku moć kandidata i zaposlenih i vrši pritisak na poslodavce da budu fleksibilniji u pogledu uslova koje nude svojim zaposlenima (visina plate, rad od kuće, različite vrste bonusa).

Pandemija COVID-19 je takođe dovela do **promena u ponašanju potrošača**, što se reflektovalo na tržište rada. Porast onlajn kupovine, smanjenje fizičke maloprodaje i promene u načinima poslovanja značajno su uticali na raspodelu radnih mesta među sektorima. Takođe, povećana potražnja za digitalnim uslugama i radom na daljinu doprinela je rastu zaposlenosti u IT sektoru, dok je smanjila potrebu za radnicima u tradicionalnim sektorima.

Mere EU za suočavanje sa nedostatkom radne snage

Evropska unija je prepoznala izazove brzih tehnoloških promena i digitalizacije i odgovorila proglašenjem 2023. godine za Evropsku godinu veština. Ciljevi ove inicijative uključuju promociju ulaganja u obuku i unapređenje veština, usklađivanje veština sa potrebama poslodavaca, povezivanje aspiracija i veština ljudi sa mogućnostima na tržištu rada, te privlačenje ljudi van EU sa potrebnim veštinama. Ova inicijativa angažuje razne aktere, uključujući EU institucije, države članice, socijalne partnere, obrazovne ustanove i kompanije, kako bi se zajednički postigli ciljevi unapređenja i preusmeravanja radne snage.

EU je usvojila niz pravnih i političkih dokumenata za podsticanje unapređenja veština i prekvalifikacija, uz značajnu podršku kroz fondove kao što je Evropski socijalni fond Plus (ESF+), koji ulaže više od 99 milijardi evra za period 2021-2027. Tehnička podrška je takođe obezbeđena kroz Tehnički instrument podrške (TSI), koji pomaže državama članicama u sprovođenju reformi u oblasti obrazovanja, obuke i veština.

U pogledu izazova brzog tehnološkog razvoja i digitalnog unapređenja/prekvalifikacije, mere podrške koje su se pokazale uspešnim obuhvatale su: strategije za procenu i povećanje digitalne zrelosti obrazovnih ustanova na različitim nivoima; digitalnu transformaciju ugrađenu u reformske kurikulume; strategije za unapređenje/prekvalifikaciju digitalnih potreba različitih kategorija populacije, uključujući niskokvalifikovane odrasle; strategije i planove za povećanje usvajanja digitalnih tehnologija, uključujući mehanizme praćenja i evaluacije.

Ponuda radne snage u Srbiji

Tržište rada u Srbiji suočava se sa sličnim izazovima koji su aktuelni na globalnom planu - starenje stanovništva, negativan prirodni priraštaj, neprilagođenost sistema obrazovanja potrebama privrede, negativan migracioni saldo, rast zaposlenosti i zarada, smanjenje nezaposlenosti.

Prema zvaničnoj statistici, registrovani broj zaposlenih, na osnovu evidencije Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja, porastao je za gotovo pola miliona (468.000) tokom prethodnih deset godina (2014-2024), prvenstveno u prerađivačkoj industriji, trgovini na veliko i malo, sektorima Informisanje i komunikacije i Stručne, naučne i tehničke delatnosti. Prosečne zarade (RZS) su u periodu 2013-2023. realno porasle za 32%, najviše u delatnostima gde je došlo do najvećeg rasta zaposlenosti.

Broj nezaposlenih lica je u 2023. godini, prema Anketi o radnoj snazi, pao na rekordno niskih 296.000, pri čemu je stopa nezaposlenosti iznosila 9,4%, dok je stopa učešća radne snage (zaposleni plus nezaposlenosti) u ukupnoj populaciji starosti 15 i više godina dostigla rekordno visokih 55,4%. Dok sa jedne strane imamo relativno značajan broj nezaposlenih, kako prema Anketi o radnoj snazi, tako i prema evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje, s druge strane veliki broj poslodavaca se suočava sa nedostatkom kvalifikovane radne snage.

U Srbiji se još uvek ne sprovodi Istraživanje o upražnjenim radnim mestima (*Job Vacancy Survey*), kao ni Istraživanje spoljnim migracijama i Istraživanje o veštinama zaposlenih (*Adult Skills Survey*). Ne postoje ni

podaci o dugoročnim posledicama pandemije po fizičko i mentalno zdravlje radne snage. Poslednji raspoloživ izveštaj iz Ankete poslodavaca raspoloživ je za 2019/2020. godinu.

Nedostatak navedenih podataka otežava sagledavanje obima i karakteristika radne snage koja nedostaje domaćem tržištu rada. Ipak, neki zaključci se mogu doneti i na osnovu raspoloživih demografskih indikatora. Naime, prema procenama broja stanovnika (RZS), u Srbiji je krajem 2023. godine živelo 613.000, odnosno 8,5% ljudi manje nego krajem 2011. godine. Pri tome, populacija starosti 0-24 godine smanjena je za 270.000, dok je populacija starosti 65+ povećana za 228.000. Beogradski region jedini koji je u navedenom periodu zabeležio neznatan porast populacije mladih (0-24 godine).

Na gubitak stanovništva između dva popisa najveći uticaj imao je negativan prirodni priraštaj – po tom osnovu broj stanovnika u periodu 2011-2023. smanjen je za 504.000, dok se gubitak prestalih 109.000 stanovnika može pripisati negativnom migracionom saldu¹⁰.

Prosečna starost stanovništva porasla je sa 42,1, koliko je iznosila 2011. godine, na 43,9 u 2023. godini. Indeks starenja stanovništva¹¹ je 2023. godine dostigao 150,9, dok je 2011. godine iznosio 121,9. Koeficijent zavisnosti starijeg stanovništva¹² porastao je sa 25,2, koliko je iznosio 2011. godine, na 35,2 u 2023. godini.

Dakle, ako imamo u vidu da je zaposlenost tokom poslednjih deset godina uvećana za gotovo pola miliona, dok je gotovo istovremeno (između dva popisa) Srbija izgubila više od 600.000 stanovnika, najviše po osnovu negativnog prirodnog priraštaja ali delimično i po osnovu negativnog migracionog salda, nameće se zaključak da je ponuda radne snage prilično iscrpljena u smislu kvantiteta i da napore treba usmeriti na podizanje kvaliteta: 1) razvoj tehnološki intenzivnih grana privrede, 2) podsticanje preduzetništva i inovacija, 3) reformu obrazovnog sistema, u skladu sa potrebama tržišta rada, uz stavljanje akcenta na STEM¹³ discipline, 4) podršku celoživotnom učenju, u formi dokvalifikacija i prekvalifikacija, 5) razvoj programa za privlačenje i zadržavanje visokoobrazovane radne snage iz inostranstva, uz fokus na povratnike.

Imajući u vidu da nedostatak važnih pokazatelja kao i robustnog okvira za merenje otežava efikasnost bilo koje političke inicijative usmerene na rešavanje problema nedostatka radne snage, Republički zavod za statistiku će do kraja godine, uz stručnu i finansijsku pomoć EU, kao deo sistema podrške odlučivanju (Decision making support -DMSS), početi sa razvojem Informacionog sistema o tržištu rada (Labour Market Intelligence System - LMIS). LMIS će, u cilju omogućavanja boljeg sagledavanja ponude i tražnje na tržištu rada, pored raspoloživih administrativnih i statističkih informacija i podataka o tržištu rada, sadržati informacije o upražnjenim radnim mestima, veštinama koje su potrebne poslodavcima i veštinama kojima raspolaže radna snaga, migracijama, kao i detaljniju analizu neusklađenosti između ponude i tražnje na tržištu rada.

Iako problem nedostatka radne snage predstavlja veliki izazov za mnoge razvijene ekonomije, uključujući i Srbiju, to je i prilika za uspostavljanje inovativnih i prilagodljivih strategija za formiranje održivog tržišta rada. Efikasno rešavanje ovog problema zahteva koherentne i koordinisane strategije koje uključuju reforme u obrazovnom sistemu, politike prilagođavanja na demografske promene, unapređenje

¹⁰ Ne postoje precizni podaci o spoljnoj migraciji.

¹¹ **Indeks starenja stanovništva** predstavlja odnos stanovništva starog 60 i više godina i stanovništva starog od 0 do 19 godina, procenjenog sredinom godine posmatranja.

¹² **Koeficijent zavisnosti starijeg stanovništva** je odnos između ukupnog broja starijih osoba u godinama kada su oni uglavnom ekonomski neaktivni (starosti 65 i više godina) i broja lica radnog uzrasta (od 15 do 64).

¹³ *Science, technology, engineering, and mathematics (STEM)*

metodologija za sagledavanje stanja na tržištu rada i promišljene migracione politike kako bi se popunile praznine na tržištu rada. Samo kroz sveobuhvatan i integrisan pristup moguće je smanjiti nesklad između ponude i potražnje za radnom snagom i osigurati održivi ekonomski rast.

ANALIZA 2

ANALIZA KRETANJA MEĐUNARODNE INVESTICIONE POZICIJE I SPOLJNOG DUGA REPUBLIKE SRBIJE U PRVOM KVARTALU 2024. GODINE

Autor: Duško Bumbić

1. PROMENE U MEĐUNARODNOJ INVESTICIONOJ POZICIJI SRBIJE NA KRAJU PRVOG KVARTALA 2024. GODINE U ODNOSU NA KRAJ 2023. GODINE

Neto međunarodna investiciona pozicija (MIP)¹⁴ Srbije (poslednja stavka u tabeli), kao razlika između strane finansijske aktive i pasive, jasno pokazuje razliku između finansijskih sredstava kojima jedna ekonomija raspolaže i sredstava koja duguje. Tokom prvog kvartala 2024. godine, međunarodna investiciona pozicija Srbije kao neto dužnika povećana je za 158,0 mil. evra, na 50,2 mlrd. evra. To znači da su za 50,2 mlrd. evra akumulacije stranih finansijskih obaveza nadmašile odgovarajuće akumulacije strane finansijske aktive. Na kraju prvog kvartala 2024. godine, **učešće negativnog neto MIP-a u godišnjem BDP-u**¹⁵ smanjeno je na 70,5% u odnosu na 71,9% na kraju 2023. godine.

Finansijska aktiva

Strana finansijska aktiva Srbije (stavka 1 u tabeli) obuhvata finansijska potraživanja od nerezidenata i monetarno zlato, koje ulazi u sastav rezervne aktive zemlje. **Strana neto finansijska aktiva**, koja pokazuje promene nakon saldiranja pojedinačnih stavki u aktivu, na kraju prvog kvartala 2024. godine iznosila je 46,4 mlrd. evra, što je za 1,6 mlrd. evra više nego na kraju 2023. godine. Na ovo povećanje najviše su uticale realizovane neto transakcije (povećanje od 1,4 mlrd. evra), dok je neto povećanje po osnovu ostalih promena¹⁶ (uključujući promene usled promene odnosa valuta i promene cena) iznosilo 275,9 mil. evra.

U strukturi¹⁷ neto finansijske aktive, najveća promena u prvom kvartalu 2024. godine zabeležena je kod **ostalih investicija** rezidenata u inostranstvo koje su povećane za 1,1 mlrd. evra, na 15,6 mlrd. evra, čime je njihovo učešće u ukupnoj aktivu povećano na 33,7% u odnosu na 32,4% na kraju 2023. godine. U strukturi ostalih investicija, u prvom kvartalu 2024. godine zabeleženo je povećanje potraživanja po osnovu **gotovog novca i depozita** (povećanje u iznosu od 889,2 mil. evra), kao i po osnovu **trgovinskih kredita i avansa** (povećanje u iznosu od 302,8 mil. evra), dok je po osnovu **finansijskih kredita** zabeleženo smanjenje u iznosu od 49,6 mil. evra. **Direktne investicije** rezidenata u inostranstvo su u

¹⁴ MIP obuhvata finansijsku aktivu i pasivu koje imaju međunarodni karakter, tj. MIP je bilans stanja strane finansijske aktive i pasive jedne zemlje. MIP po pravilu prikazuje stanje na početku i na kraju obračunskog perioda, najčešće tromesečja ili godine. Zavisno od predznaka MIP-a, zemlja može biti neto kreditor ili neto dužnik u odnosu na ostatak sveta.

¹⁵ Učešća u BDP-u za 2023. godinu izračunata su u odnosu na prvu preliminarnu procenu BDP-a za 2023. godinu (69.513 mil. evra), dobijenu kao zbir preliminarnih kvartalnih procena BDP-a za četiri uzastopna kvartala 2023. godine (podatak objavljen u februaru 2024. godine), dok su učešća u BDP-u na kraju prvog kvartala 2024. godine izračunata u odnosu na preliminarnu procenu godišnjeg BDP-a za period 2023Q2–2024Q1 (71.110 mil. evra), dobijenu kao zbir preliminarnih kvartalnih procena BDP-a za četiri uzastopna kvartala u periodu 2023Q2–2024Q1.

¹⁶ U zaglavlju tabele MIP-a navedeni su uzroci promena u pozicijama aktive i pasive koji se dele na transakcije i ostale promene u vrednosti (promene odnosa valute, promene cena i ostale promene).

¹⁷ Pored uzroka promena u MIP-u, analiziraju se i promene u strukturi aktive i pasive (pretkolone tabele MIP-a). Strana finansijska aktiva obuhvata direktne investicije, portfolio investicije, finansijske derivate, ostale investicije i devizne rezerve, dok strana finansijska pasiva uključuje iste elemente osim deviznih rezervi.

prvom kvartalu 2024. godine povećane za 190,7 mil. evra, na 4,8 mlrd. evra, dok je njihovo učešće u ukupnoj aktivi (10,3%) ostalo nepromenjeno u odnosu na kraj 2023. godine. U istom periodu, kod **portfolio investicija** rezidenata u inostranstvo zabeleženo je povećanje u iznosu od 275,1 mil. evra. **Devizne rezerve** su u prvom kvartalu 2024. godine povećane za 33,1 mil. evra, na 24,9 mlrd. evra, dok je njihovo učešće u ukupnoj aktivi smanjeno na 53,7% u odnosu na 55,6% na kraju 2023. godine.

Finansijska pasiva

Strana neto finansijska pasiva Srbije (stavka 2 u tabeli) na kraju prvog kvartala 2024. godine iznosila je 96,6 mlrd. evra, što je za 1,8 mlrd. evra više nego na kraju 2023. godine. Na ovo povećanje su najviše uticale realizovane neto transakcije (povećanje od 1,6 mlrd. evra), dok je neto povećanje po osnovu ostalih promena (uključujući promene usled promene odnosa valuta i promene cena) iznosilo 173,2 mil. evra.

U strukturi neto finansijske pasive, najveća promena zabeležena je kod (**stranih**) **direktnih investicija (SDI)** nerezidenata u Srbiju, koje su u prvom kvartalu 2024. godine povećane za 1,5 mlrd. evra, na 56,3 mlrd. evra, dok je njihovo učešće u ukupnoj pasivi povećano na 58,2% u odnosu na 57,8% na kraju 2023. godine. Najveći deo ovog povećanja se odnosi na **vlasnička ulaganja**, koja su porasla za 1,0 mlrd. evra, na 44,5 mlrd. evra, dok je njihovo učešće u ukupnoj pasivi povećano na 46,0% u odnosu na 45,8% na kraju 2023. godine (Treba imati u vidu da vlasnička ulaganja u pasivi ne ulaze u bruto dug zemlje.). U istom periodu **SDI u vidu dužničkih instrumenata** porasle su za 432,8 mil. evra, na 11,8 mlrd. evra, čime je njihovo učešće u ukupnoj pasivi povećano na 12,2% u odnosu na 12,0% na kraju 2023. godine. **Portfolio investicije** nerezidenata u Srbiju u prvom kvartalu 2024. godine smanjene su za 81,6 mil. evra, na 9,8 mlrd. evra, dok je njihovo učešće u ukupnoj pasivi smanjeno na 10,1% u odnosu na 10,4% na kraju 2023. godine. **Obaveze po osnovu ostalih investicija** na kraju prvog kvartala 2024. godine iznosile su 30,3 mlrd. evra, što je povećanje u iznosu od 411,1 mil. evra, dok je njihovo učešće u ukupnoj pasivi smanjeno na 31,4% u odnosu na 31,6% na kraju 2023. godine. U strukturi ostalih investicija, došlo je do povećanja obaveza po osnovu **finansijskih kredita** (povećanje od 148,7 mil. evra), **gotovog novca i depozita** (povećanje od 146,8 mil. evra), kao i po osnovu **trgovinskih kredita i avansa** (povećanje od 94,1 mil. evra).

2. KRATAK REZIME PROMENA U MEĐUNARODNOJ INVESTICIONOJ POZICIJI

Međunarodna investiciona pozicija (MIP) Srbije kao neto dužnika (poslednja stavka u tabeli) na kraju prvog kvartala 2024. godine iznosila je 50,2 mlrd. evra, što je za 158,0 mil. evra više nego na kraju 2023. godine. U istom periodu, **učešće negativnog neto MIP-a u BDP-u¹⁵** je smanjeno na 70,5% u odnosu na 71,9% na kraju 2023. godine.

Strana neto finansijska aktiva Srbije (stavka 1 u tabeli) je na kraju prvog kvartala 2024. godine iznosila je 46,4 mlrd. evra, što je za 1,6 mlrd. evra više nego na kraju 2023. godine. U strukturi strane finansijske aktive, dominantnu poziciju zauzimaju **devizne rezerve**, koje su u prvom kvartalu 2024. godine povećane za 33,1 mil. evra, na 24,9 mlrd. evra, dok je njihovo učešće u ukupnoj aktivi smanjeno na 53,7% u odnosu na 55,6% na kraju 2023. godine. U istom periodu, najveća pojedinačna promena u strukturi finansijske aktive zabeležena je kod **ostalih investicija** rezidenata u inostranstvo koje su povećane za 1,1 mlrd. evra, na 15,6 mlrd. evra, čime je njihovo učešće u ukupnoj aktivi povećano na 33,7% u odnosu na 32,4% na kraju 2023. godine.

Strana neto finansijska pasiva Srbije (stavka 2 u tabeli) na kraju prvog kvartala 2024. godine iznosila je 96,6 mlrd. evra, što je za 1,8 mlrd. evra više nego na kraju 2023. godine. U strukturi neto finansijske pasive, najveći porast zabeležen je kod najpoželjnijeg oblika ulaganja – SDI nerezidenata u Srbiju, koje su u prvom kvartalu 2024. godine godini porasle za 1,5 mlrd. evra, na 56,3 mlrd. evra, dok je njihovo učešće u ukupnoj pasivi povećano na 58,2% u odnosu na 57,8% na kraju 2023. godine.

Međunarodna investiciona pozicija Republike Srbije na kraju I kvartala 2024. godine

preliminarni podaci u milionima evra

STAVKA		Stanje na dan 31.12.2023.	Promene usled:		Stanje na dan 31.03.2024.
			transakcija	Promene odnosa valuta, cena i ostale promene	
1	Aktiva	44,785	1,365	276	46,426
1.1	Direktne investicije	4,593	199	-9	4,784
1.1.1	Vlasnički kapital	3,908	188	-6	4,090
1.1.1.1	Vlasnički kapital osim reinvestirane dobiti	2,723	182	-6	2,899
1.1.1.2	Reinvestirana dobit	1,185	6	0	1,191
1.1.2	Dužnički instrumenti	685	12	-3	694
1.2	Portfolio investicije	727	317	-41	1,003
1.2.1	Vlasničke hartije od vrednosti i hartije od vrednosti investicionih fondova	206	100	-55	251
1.2.2	Dužničke hartije od vrednosti	521	217	14	752
1.3	Finansijski derivati (osim dev. rezervi) i opcije na akcije za zaposlene	54	0		54
1.4	Ostale investicije	14,502	1,169	-26	15,644
1.4.1	Ostali vlasnički kapital	0	0		0
1.4.2	Gotov novac i depoziti	7,238	915	-26	8,128
1.4.3	Kreditni	566	-50		516
1.4.4	Programi osiguranja i standardizovani garancijski programi	85	0		85
1.4.5	Trgovinski krediti i avansi	6,602	303	-0	6,905
1.4.6	Ostala potraživanja	10	0		10
1.5	Devizne rezerve	24,909	-320	353	24,942
2	Pasiva	94,790	1,626	173	96,589
2.1	Direktne investicije	54,784	1,279	195	56,258
2.1.1	Vlasnički kapital	43,415	1,029	12	44,456
2.1.1.1	Vlasnički kapital osim reinvestirane dobiti	33,484	774	9	34,267
2.1.1.2	Reinvestirana dobit	9,931	255	3	10,189
2.1.2	Dužnički instrumenti	11,369	250	183	11,802
2.2	Portfolio investicije	9,860	-108	26	9,778
2.2.1	Vlasničke hartije od vrednosti i hartije od vrednosti investicionih fondova	38	-3		35
2.2.2	Dužničke hartije od vrednosti	9,821	-105	26	9,743
2.3	Finansijski derivati (osim dev. rezervi) i opcije na akcije za zaposlene	217	-4		213
2.4	Ostale investicije	29,929	460	-48	30,340
2.4.1	Ostali vlasnički kapital	21	5		25
2.4.2	Gotov novac i depoziti	2,101	147	-0	2,248
2.4.3	Kreditni	24,147	214	-65	24,296
2.4.4	Programi osiguranja i standardizovani garancijski programi	76	0		76
2.4.5	Trgovinski krediti i avansi	2,250	94	-0	2,344
2.4.6	Ostala potraživanja/dugovanja	34	0		34
2.4.7	Alokacija SPV	1,300	0	17	1,317
Međunarodna investiciona pozicija - neto		-50,005	-261	103	-50,163

Izvor: NBS

NAPOMENA: Međunarodna investiciona pozicija Republike Srbije je usklađen sa smernicama sadržanim u Priručniku za izradu platnog bilansa i međunarodne investicione pozicije br. 6 MMF-a (BPM6). Podaci su podložni korekcijama prema zvaničnim izvorima. Tabela je izrađena na osnovu podataka koji su bili dostupni do 28. 06. 2024. godine i podložna je izmenama u skladu sa promenama zvaničnih izvora podataka.

3. ŽELJENE I NEŽELJENE PROMENE U MEĐUNARODNOJ INVESTICIONOJ POZICIJI

Željene promene:

- **Učešće negativnog MIP-a u procenjenom BDP-u¹⁵** na kraju prvog kvartala 2024. godine je **smanjeno** na 70,5% u odnosu na 71,9% na kraju 2023. godine.
- **Visoko učešće SDI** (stavka 2.1 u pasivi – direktne investicije) nerezidenata u Srbiju **u strukturi ukupne strane finansijske pasive** (58,2% na kraju prvog kvartala 2024. godine u odnosu na 57,8% na kraju 2023. godine) – u odnosu na zaduživanje na međunarodnom tržištu kapitala, SDI svakako predstavljaju **poželjniji oblik finansiranja deficita tekućeg računa** platnog bilansa.
- **Najveći deo SDI** (79,0% ukupnih priliva SDI ili 46,0% ukupne strane finansijske pasive na kraju prvog kvartala 2024. godine) **se odnosi na vlasnička ulaganja** (stavka 2.1.1 u pasivi – vlasnički kapital), koja uključuju i **reinvestiranu dobit** (stavka 2.1.1.2 u pasivi – reinvestirana dobit), čije je učešće u ukupnim SDI u pasivi na kraju prvog kvartala 2024. godine iznosilo 18,1% (10,5% ukupne strane pasive). Za razliku od dužničkih instrumenata, **vlasnička ulaganja u pasivi ne ulaze u bruto dug zemlje**, a takođe **smanjuju i potrebu za zaduživanjem** na međunarodnom tržištu kapitala.

Neželjene promene:

- **Visoko učešće negativnog MIP-a u procenjenom BDP-u¹⁵** (70,5%) na kraju prvog kvartala 2024. godine ukazuje na visoku zavisnost od inostranih sredstava, kao i na potencijalnu opasnost od izbijanja dužničke krize. **Procedure za slučaj makroekonomskih neravnoteža** (Macroeconomic Imbalances Procedures¹⁸) kao **upozoravajući prag za učešće salda međunarodne investicione pozicije u BDP-u** zemalja članica EU navode učešće od **-35%**.
- **Rast dužničkih ulaganja u okviru SDI** (stavka 2.1.2. u pasivi – dužnički instrumenti) u iznosu od 432,8 mil. evra, čime je njihovo učešće u ukupnim SDI nerezidenata u Srbiju poraslo na 21,0% u odnosu na 20,8% na kraju 2023. godine. Za razliku od vlasničkih ulaganja u pasivi, **ulaganja u dužničke instrumente (međukompanijsko zaduživanje)** povećavaju bruto dug zemlje.

4. ANALIZA PROMENA SPOLJNOG DUGA U PRVOM KVARTALU 2024. GODINE

Ukupan javni dug

Prema podacima Ministarstva finansija, **ukupan javni dug** (dug centralnog nivoa vlasti) na dan 31. marta 2024. godine iznosio je 36,3 mlrd. evra (47,7% BDP-a), od čega se 10,9 mlrd. evra (14,3% BDP-a ili 29,9% ukupnog javnog duga) odnosi na **unutrašnji javni dug**, a 25,5 mlrd. evra na **spoljni javni dug¹⁹** (33,4% BDP-a ili 70,1% ukupnog javnog duga)²⁰.

¹⁸ **MIP** (Macroeconomic Imbalances Procedures) predstavlja sistem za praćenje ekonomskih politika i otkrivanje potencijalne štete za pravilno funkcionisanje ekonomije države članice, Ekonomske i Monetarne unije i Evropske unije u celini. Ovaj sistem **ima za cilj da u ranoj fazi identifikuje potencijalne makroekonomske rizike, spreči nastanak štetnih makroekonomskih neravnoteža, kao i da koriguje postojeće neravnoteže.**

¹⁹ Iznos spoljnog javnog duga koji objavljuje NBS razlikuje se od odgovarajućeg iznosa koju objavljuje Ministarstvo finansija kao nadležna institucija za objavljivanje podataka o javnom dugu.

²⁰ Podaci o učešću unutrašnjeg i spoljnog javnog duga u BDP-u preuzeti su sa vebajta Ministarstva finansija.

Ukupan spoljni dug

Prema podacima NBS, **ukupan spoljni dug Republike Srbije**²¹ je u prvom kvartalu 2024. godine povećan za 289,9 mil. evra i na kraju marta 2024. godine je iznosio 45,7 mlrd. evra, dok je u istom periodu njegovo **učešće u procenjenom BDP-u**¹⁵ smanjeno na 64,2% u odnosu na 65,3% na kraju 2023. godine.

U strukturi spoljnog duga po preostalom dospeću, **učešće dugoročnog duga** na kraju prvog kvartala 2024. godine je povećano na 83,9% u odnosu na 82,9% na kraju 2023. godine, dok je u istom periodu **učešće kratročnog duga** smanjeno na 16,1% u odnosu na 17,1% na kraju 2023. godine.

Spoljni dug javnog sektora

Spoljni dug javnog sektora²² je tokom prvog kvartala 2024. godine smanjen za 194,9 mil. evra, na 24,5 mlrd. evra. **Učešće javnog sektora u ukupnom spoljnom dugu** smanjeno je na 53,7% u odnosu na 54,4% na kraju 2023. godine, dok je njegovo **učešće u procenjenom BDP-u** smanjeno na 34,5% u odnosu na 35,5% na kraju 2023. godine.

Spoljni dug privatnog sektora

U toku prvog kvartala 2024. godine, **spoljni dug privatnog sektora**²³ povećan je za 484,7 mil. evra, na 21,2 mlrd. evra. **Učešće privatnog sektora u ukupnom spoljnom dugu** povećano je na 46,3% u odnosu na 45,6% na kraju 2023. godine, dok je njegovo **učešće u procenjenom BDP-u** povećano na 29,8% u odnosu na 29,7% na kraju 2023. godine.

Spoljni dug banaka je u periodu januar–mart 2024. godine smanjen za 223,2 mil. evra, na 3,5 mlrd. evra, dok je **učešće banaka u ukupnom spoljnom dugu privatnog sektora** smanjeno na 16,3% u odnosu na 17,8% na kraju 2023. godine. U istom periodu, **spoljni dug preduzeća** povećan je za 706,0 mil. evra, na 17,7 mlrd. evra, dok je njihovo **učešće u ukupnom spoljnom dugu privatnog sektora** povećano na 83,5% u odnosu na 82,1% na kraju 2023. godine. **Spoljni dug fizičkih lica** je u prva tri meseca 2024. godine povećan za 0,2 mil. evra, na 28,6 mil. evra.

²¹ Spoljni dug Republike Srbije obračunava se po principu „dospelog duga“ koji obuhvata iznos duga po glavnici i iznos obračunate kamate koja nije plaćena u momentu ugovorenog dospeća.

²² Spoljni dug javnog sektora obuhvata dug države (u koji je uključen dug Kosova i Metohije po kreditima koji su zaključeni pre dolaska misije KFOR-a, neregulisan dug prema Libiji i klirinški dug prema bivšoj Čehoslovačkoj), Narodne banke Srbije, lokalne samouprave, fondova i agencija koje je osnovala država i dug za koji je izdata državna garancija.

²³ Spoljni dug privatnog sektora obuhvata dug banaka, preduzeća i ostalih sektora za koje nije izdata državna garancija. Spoljnim dugom privatnog sektora nisu obuhvaćeni krediti zaključeni pre 20. decembra 2000. godine po kojima se ne vrše plaćanja (979,2 mil. evra, od čega se 438,4 mil. evra odnosi na domaće banke, a 540,8 mil. evra na domaća preduzeća).